

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΤΦΡ.)

Ηροδότου Ιστορίες

Μετάφραση:
Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Ζωή Σπανάκου, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης
«Ιωάννης Α. Πανούσης, Πάρεδρος
ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
Έλαβε μέρος Στη συγγραφή του
πρώτου μέρους (1/3)».**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Αντώνιος Σακελαρίου, Επίκ.
Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών
Αντώνιος Σπανουδάκης,
Σχολικός Σύμβουλος
Βενετία Μπαλτά, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Ιωάννα Δρόσου, Ζωγράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

**Μαρία Βασιλάκη, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χριστίνα Αργυροπούλου,
Σύμβουλος του Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Αγάθη Γεωργιάδου, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Γεώργιος – Θωμάς Λαζόγκας,
Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ζωή Σπανάκου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
Ελληνικά γράμματα

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (ΜΤΦΡ.)

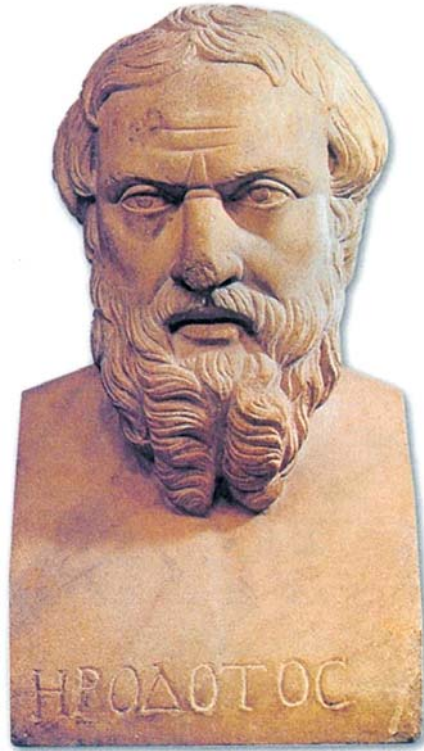
Ηροδότου Ιστορίες

Μετάφραση:
Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

**Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς
(485 - περ. 425 π.Χ.).**

**Προτομή, ρωμαϊκό αντίγραφο
Νέα Υόρκη, Μητροπολιτικό Μουσείο.**

**Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια
σας αισιοδοξεί να σας προσφέρει
μέσα στις ελάχιστες σελίδες του
ψήγματα από το μεγάλο έργο του
πρώτου Έλληνα ιστορικού και «πα-**

τέρα της ιστορίας», του Ηροδότου, να σας ανοίξει ένα παράθυρο στον κόσμο του, για να τον γνωρίσετε και να τον αγαπήσετε. Η πρώτη σας γνωριμία μαζί του θα είναι η εισαγωγή, στην οποία περιλάβαμε λίγα αναγκαία στοιχεία, τα οποία συμπληρώνονται σταδιακά στις 17 ενότητες που ακολουθούν. Την εισαγωγή συμπληρώνει το διάγραμμα της *Ίστορίας**, όπου μπορείτε να δείτε σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο του ηροδότειου έργου κατά βιβλίο. Στον χρονολογικό πίνακα περιλάβαμε τα σημαντικότερα γεγονότα από την αρχή της ιστορικής αφήγησης του Ηροδότου ως το τέλος της και από τη γέννηση του ιστορικού ως το θάνατό του, σε ενιαία παράθεση. Θα έχετε έτσι μια εικόνα της εποχής του

και του έργου του. Δεν συμπεριλάβαμε όμως – για πρακτικούς λόγους – τα γεγονότα στα οποία επεκτείνεται ο ιστορικός πολύ πέρα από τον κύριο άξονα του έργου του, π.χ. στην ιστορία της Αιγύπτου, όπου προχωρώντας στο παρελθόν φτάνει ως το 2800 π.Χ. Στο ευρετήριο, στο τέλος του βιβλίου, θα βρείτε σε ποια σελίδα αναλύονται όποιες λέξεις σημειώνονται με «αστεράκι». Οι λέξεις αυτές αφορούν όρους που χρησιμοποιούμε εμείς για να καταλάβουμε το έργο του Ηροδότου ή όρους του ίδιου του ιστορικού. Θα βρείτε επίσης τα ονόματα των σημαντικότερων προσώπων του έργου του και τις σελίδες όπου, κυρίως, τα συναντούμε. Στις ενότητες θα βρείτε περίληψη της Ίστορίας, κατά

βιβλίο, όπως δηλαδή τη χώρισαν από τα αρχαία χρόνια οι φιλόλογοι. Το εικονογραφικό υλικό και οι χάρτες φωτίζουν το κείμενο και σας βοηθούν να σχηματίσετε μια εικόνα του κόσμου του ιστορικού μας. Ελπίζουμε το βιβλίο να βρει μια θέση στη βιβλιοθήκη σας και, κυρίως, ο Ηρόδοτος μια θέση για πάντα στην καρδιά σας.

*** Με τον όρο *Ίστορίη* στο βιβλίο αυτό παραπέμπουμε πάντοτε στο έργο του Ηροδότου.**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

Ελάχιστες πληροφορίες έχουμε για τη ζωή του Ηροδότου. Γεννήθηκε γύρω στο 485/484 π.Χ. στην Αλικαρνασσό, δωρική αποικία στα Ν.Δ. παράλια της Μικράς Ασίας, στην περιοχή που ονομαζόταν Καρία, απέναντι από την Κω. Οι κάτοικοι της Αλικαρνασσού είχαν αναπτύξει πολλές σχέσεις με τους ντόπιους Κάρες· άλλωστε στην εποχή του Ηροδότου στην εξουσία βρισκόταν ένας ντόπιος τύραννος, ο Λύγδαμης, άνθρωπος του Πέρση βασιλιά, στον οποίο ήταν υποτελής. Η οικογένεια του Ηροδότου ήταν μία από τις «επιφανείς» της πόλης. Το όνομα του πατέρα του, Λύξος, δείχνει καρική καταγωγή, το ίδιο και του

θείου του, Πανύαση. Αντίθετα το όνομα της μητέρας και του αδελφού του, Δρυώ και Θεόδωρος, αντίστοιχα, όπως και του ίδιου του Ηροδότου, είναι ελληνικά. Λίγο πριν από τα είκοσι του χρόνια, κατέφυγε στη Σάμο, για να σωθεί, όταν ο θείος του πήρε μέρος σε εξέγερση κατά του τυράννου Λύγδαμη και σκοτώθηκε. Στη Σάμο ο Ηρόδοτος έμεινε μάλλον ως το 455/454 π.Χ., οπότε επέστρεψε για ένα διάστημα στην Αλικαρνασσό, όταν η τυραννία είχε πια καταργηθεί. Τότε υποθέτουμε ότι άρχισε τα ταξίδια του ή λίγο αργότερα γύρω στο 450/440 π.Χ., όταν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

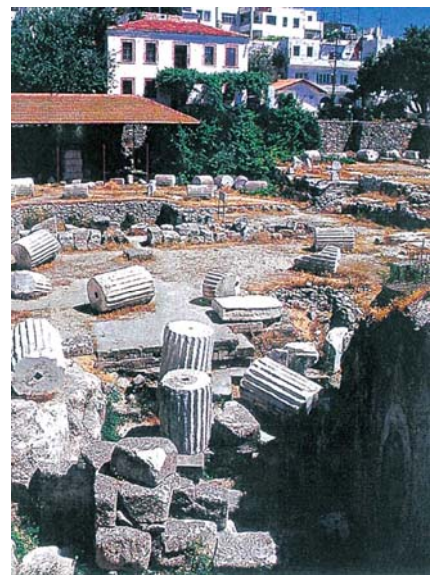
ΤΑΞΙΔΙΑ

Αναμφισβήτητα ήταν ένας από τους πιο πολυταξιδεμένους αρχαίους συγγραφείς, αφού επισκέ-

φθηκε όλο σχεδόν τον γνωστό (στους Έλληνες) κόσμο της εποχής. Μάλλον όμως δεν θα μάθουμε ποτέ που ακριβώς πήγε και πότε. Από το έργο του έχουμε πληροφορίες ότι πήγε στον Εύξεινο Πόντο, στην Κολχίδα, την Ολβία, την Κριμαία, την Αζοφική θάλασσα - ίσως στα παράλια της Θράκης και της Μακεδονίας - στην Περσία, στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, την Αίγυπτο, την Κάτω Ιταλία, τη Σικελία και την Κυρηναϊκή. Στο χάρτη (των σ. 159-162) μπορείτε να βρείτε τις χώρες αυτές, ενώ στο χάρτη «ο κόσμος του Ηροδότου» (τόμος 2ος σ. 126-128), θα δείτε πώς έβλεπε ο ίδιος τον κόσμο της εποχής του. Σταθμό στα ταξίδια του αποτέλεσε η εγκατάστασή του στην Αθήνα, από όπου έφυγε το 444 π.Χ., για να πάρει μέρος μαζί με τον σοφιστή

Πρωταγόρα στην ίδρυση της αποικίας των Θουρίων στην Ιταλία, ίδρυση που εντασσόταν στην πανελλήνια πολιτική του Περικλή.

Για το τέλος του υπάρχουν διάφορες παραδόσεις: ότι επέστρεψε στην Αθήνα, όπου και πέθανε ή ότι έζησε ως το τέλος της ζωής του στους Θούριους γράφοντας την *Ίστορίη*. Η παράδοση ότι πέθανε στη Μακεδονία δεν φαίνεται πιθανή.

Στα ερείπια της Αλικαρνασσού (δεξιά) -της πατρίδας του Ηροδότου- είναι χτισμένη η πόλη Μπόντρουμ (αριστερά).

ΕΠΟΧΗ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Οι περσικοί πόλεμοι δεν είχαν τελειώσει, όταν γεννήθηκε ο Ηρόδοτος στην Αλικαρνασσό, η βασίλισσα της οποίας, Αρτεμισία, πήρε μέρος με τα πλοία της στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, στο πλευρό του Ξέρξη. Εγγονός της ήταν ο Λύγδαμης, ο τύραννος εξαιτίας του οποίου σκοτώθηκε ο θεός του Ηροδότου και ο ίδιος κατέφυγε στη Σάμο. Σ' αυτό το κλίμα έμαθε την αξία της ελευθερίας και ένιωσε το βάρος της τυραννίας. Όπως όλα τα παιδιά της εποχής του – και αιώνες μετά από την εποχή του – ο Ηρόδοτος μεγάλωσε με τα ομηρικά έπη, τα οποία μάλιστα λόγω του θείου του Πανύαση – ποιητή και «τερατολόγου», δηλαδή χρησμολόγου, μάντη – γνώρισε

πολύ καλά, όπως φαίνεται από το έργο του. Η επίδραση του Πανύαση υποθέτουμε ότι ήταν καθοριστική, όχι μόνο για τη μόρφωση του νεαρού Ηροδότου αλλά και για τις πολιτικές του ιδέες. Στο έργο του παραθέτει πολλούς χρησμούς, στους οποίους δείχνει μεγάλο σεβασμό, δίνει ιδιαίτερη σημασία στο μυθικό ήρωα Ηρακλή και στους απογόνους του, ενώ είναι φανερή η άριστη γνώση της επικής ποίησης· όλα αυτά υπαινίσσονται την παρουσία του χρησμολόγου Πανύαση, ο οποίος έγραψε ανάμεσα στα άλλα και ένα έργο για τον Ηρακλή.

Στη Σάμο ήρθε σε στενότερη επαφή με το ιωνικό πνεύμα, το οποίο γνώριζε και από την Αλικαρνασσό, που, αν και δωρική στην ίδρυσή της, ανήκε στη σφαίρα επιρροής της Ιωνίας. Η ιωνική παιδεία του –

η γνώση της ιωνικής διαλέκτου, ο ορθολογισμός¹ και ο εμπειρισμός² - αναμφισβήτητα συμπληρώθηκε στη Σάμο, ενώ καλλιεργήθηκε η αγάπη του για τα ταξίδια και οξύνθηκε το φιλοπερίεργο πνεύμα του. Φαίνεται πως εντυπωσιάστηκε από τα μεγάλα έργα με τα οποία είχε κοσμήσει τη Σάμο ο τύραννος Πολυκράτης, αφού στο έργο του εκφράζει συχνά το θαυμασμό του και τα συγκρίνει με τα μνημεία της Αιγύπτου. Παρατηρώντας τα ο νεαρός Ηρόδοτος έμαθε να προσέχει τις λεπτομέρειες, να σημειώνει διαστάσεις, να περιγράφει με ακρίβεια.

Πολλά βέβαια θα διδάχτηκε από τα ταξίδια του, στα οποία στράφηκε *«θεωρίας είνεκεν»*, δηλαδή για μόρφωση – αν και δεν αποκλείεται να ανέπτυξε σ' αυτά και κάποια εμπορική δραστηριότητα, αλλά

αυτό είναι δευτερεύον. Το σημαντικότερο είναι ότι γνώρισε τόπους και λαούς, θαυμαστά μνημεία, ήθη και έθιμα παράδοξα. Με την περιέργεια που τον διέκρινε, ρωτούσε συνεχώς για καθετί που του έκανε εντύπωση, μετρούσε τις διαστάσεις των οικοδομημάτων και κρατούσε σημειώσεις. Έτσι απέκτησε τεράστια εμπειρία και συγκέντρωσε πολύτιμο υλικό, που μας το παρέδωσε με την ιστορία του. Βέβαια στην εποχή του τα ταξίδια ήταν δύσκολα επιπλέον δεν εξασφάλιζε πάντοτε την άδεια να επισκεφθεί όποια μέρη ήθελε σε μια χώρα και δεν γνώριζε ξένες γλώσσες, γι' αυτό χρησιμοποίησε διερμηνέα. Περισσότερο επηρεάστηκε από την Αθήνα, όπου εγκαταστάθηκε για ένα διάστημα. Η πόλη βρισκόταν τότε στον χρυσό αιώνα της και ήταν

κέντρο μεγάλης πνευματικής κίνησης, μητρόπολη του ελληνισμού, πραγματικό σχολείο της Ελλάδος. Εκεί συμπλήρωσε τη μόρφωση του, γνωρίστηκε με έξοχες πνευματικές προσωπικότητες· ανέπτυξε φιλικούς δεσμούς με τον Σοφοκλή, που τον επηρέασε στο έργο του και επηρεάστηκε από αυτόν, με τον Πρωταγόρα και τον Περικλή. Έτσι συμμετείχε με τον Πρωταγόρα στην ίδρυση των Θουρίων, στην Ιταλία, όπου γνώρισε τη διδασκαλία των Πυθαγορείων, με την οποία είχε έρθει σε επαφή ήδη από τον καιρό της Σάμου. Στην Αθήνα γνωρίστηκε καλύτερα και με την ιπποκρατική σχολή, που άκμαζε στην Κω και την Κνίδα, δωρική πόλη της Καρίας. Ίσως σ' αυτό να οφείλεται το ενδιαφέρον του για τις ιατρικές ιδέες, που είναι φανερό στο έργο του.

Νόμισμα Θουρίων.
Νομισματικό Μουσείο,
Αθήνα.

Η επίδραση της Αθήνας που πρωτοστάτησε στην ίδρυση των Θουρίων, φαίνεται και από την απεικόνιση της κεφαλής της Αθηνάς στη μία πλευρά του νομίσματος.

¹ **ορθολογισμός**: με τον όρο «ορθολογισμός» του Ηροδότου εννοούμε ότι ο ιστορικός εκφράζει τη δυσπιστία του σε παράδοξες ή αντιφατικές πληροφορίες, ότι αναζητεί τις αιτίες (γεγονότων, καταστάσεων, συμπεριφορών) όχι σε μύθους αλλά κυρίως σε γεγονότα που μπορούν να υποβληθούν σε κριτικό έλεγχο, να ελεγχθούν με τη λογική.

² **εμπειρισμός:** η μεθοδολογία του Ηροδότου είναι στη βάση της εμπειρική, γιατί ο ιστορικός στηρίζεται πιο πολύ στην αυτοψία (ελέγχει με αυτοψία τις πληροφορίες του, βλέπει και ακούει ο ίδιος, κρίνει με την εμπειρία) ή και, όταν δεν μπορεί να ελέγξει με αυτοψία τις πληροφορίες του, τις συγκρίνει με την εμπειρία.

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΙ

Όταν ο Ηρόδοτος αποφάσισε να γράψει για τα θαυμαστά έργα Ελλήνων και «βαρβάρων» και για το πώς πολέμησαν, υπήρχε ήδη μια παράδοση ιστοριογραφική, την οποία είχε γνωρίσει. Οι πρώτοι εκείνοι ιστοριογράφοι ονομάζονται «λογογράφοι», γιατί γράφουν σε πεζό λόγο

(ο οποίος ονομαζόταν «λόγος» σε αντιδιαστολή με τον ποιητικό λόγο που ονομαζόταν «έπος»), όμως τα έργα τους δεν είναι ακριβώς ιστορικά. Είναι περιγραφές ταξιδιών με περιεχόμενο εθνογραφικό, γεωγραφικό και ιστορικό. Οι πρώτοι «λογογράφοι» εμφανίστηκαν στην Ιωνία, όχι τυχαία, αλλά γιατί στην Ιωνία η κοινωνία είχε προοδεύσει· είχε αναπτυχθεί το κριτικό και ερευνητικό πνεύμα που θέλει να απαλλαγεί από την κυριαρχία του μύθου, να καταλάβει τον κόσμο με τη λογική, να ερμηνεύσει το παρελθόν και να διατηρήσει στη μνήμη ό,τι αξίζει από αυτό· είχαν δημιουργηθεί δηλαδή οι προϋποθέσεις για την εμφάνιση της ιστοριογραφίας. Ως τότε οι άνθρωποι στήριζαν τις γνώσεις τους για το παρελθόν στην επική ποίηση, στην οποία μπορούν να εντοπι-

στούν ιστορικά γεγονότα, αλλά καλυμμένα κάτω από τους μύθους. Άλλωστε ο πεζός λόγος (στον οποίο ανήκει και η ιστοριογραφία) εμφανίστηκε μετά τον ποιητικό, γιατί πρώτα πρώτα προϋποθέτει ανεπτυγμένο σύστημα γραφής. Η ιστοριογραφία γεννήθηκε στην Ιωνία, η γλώσσα της είναι η ιωνική διάλεκτος, ακόμα και η λέξη «ιστορία» (*Ἱστορίη*), που σημαίνει έρευνα, γνώση, πρωτοεμφανίστηκε στην Ιωνία. Ο αρχαιότερος λογογράφος είναι ο Κάδμος από τη Μίλητο, που έζησε κάπου στον 6ο αι., αλλά ο πιο αξιόλογος είναι ο Εκαταίος (μέσα 6ου αι.) που πρόσφερε πολλά στην έρευνα των πηγών και στο σύστημα χρονολόγησης με γενιές (κάθε γενιά ισοδυναμεί με 40 χρόνια). Το έργο του γνώριζε ο Ηρόδοτος, επηρεάστηκε από αυτό και

χρησιμοποίησε πολλές από τις πληροφορίες του. Από τους άλλους λογογράφους έχουν διασωθεί λίγα αποσπάσματα, κάποιοι τίτλοι και ονόματα (Ξάνθος ο Λυδός, Χάρων ο Λαμψακηνός, Διονύσιος ο Μιλήσιος, Φερεκύδης ο Αθηναίος). θεωρείται όμως ότι και αυτοί συνέβαλαν στη εξέλιξη της ιστοριογραφίας.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

Ο Ηρόδοτος δεν έδωσε τίτλο στο έργο του· στο προοίμιό του χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό *Ἱστορίας ἀπόδεξις*¹. Οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι το ονόμασαν «*Ἡροδότου Μοῦσαι*», το χώρισαν σε εννέα βιβλία και έδωσαν σε καθένα το όνομα

¹ Θα μιλήσουμε γι' αυτό στην 1η ενότητα.

μιας μούσας, θέμα και κύριος άξονας του έργου του είναι οι πόλεμοι Ελλήνων – Περσών, που αρχίζουν το 494 π.Χ. με την κατάπνιξη της Ιωνικής Επανάστασης και τελειώνουν το 479 π.Χ. με την κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού από τους Έλληνες. Ο Ηρόδοτος πιστεύει ότι η σύγκρουση αυτή (Ελλήνων – Περσών) μπορεί να κατανοηθεί και να ερμηνευθεί μόνο στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης των δύο κόσμων που αντιπροσωπεύουν, Ευρώπης – Ασίας, γι' αυτό και εντάσσει τη σύγκρουση στο πλαίσιο αυτό. Έτσι αρχίζει την εξιστόρησή του από το 560 π.Χ., όταν ο βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, εγκαινιάζοντας τη σύγκρουση Ασίας – Ευρώπης. Με τη σειρά του ο Κροίσος θα υποταγεί στο βασιλιά

Κύρο, ιδρυτή του περσικού κράτους, ο οποίος εφαρμόζει επεκτατική πολιτική. Ο Ηρόδοτος οργανώνει το υλικό του κατά τη διαδοχή των Περσών βασιλέων (Κύρος, Καμβύσης, Δαρείος, Ξέρξης) παρακολουθώντας τις κατακτήσεις τους. Πριν από κάθε αφήγηση μιας κατάκτησης όμως μας μιλάει για τους λαούς που υποτάσσουν οι Πέρσες βασιλείς. Για παράδειγμα στο πέμπτο βιβλίο βασικό θέμα είναι η ιωνική επανάσταση, περιλαμβάνονται όμως πολλές αφηγήσεις για γειτονικούς λαούς και χώρες, τη Φρυγία, την Καρία, τον Ελλήσποντο και την Κύπρο. Οι αφηγήσεις αυτές, που ονομάζονται *παρεκβάσεις, γιατί βγάζουν τον Ηρόδοτο έξω από το βασικό άξονα του έργου του, μας δίνουν συναρπαστικές ιστορίες, στοιχεία πολύτιμα κάποτε για πολλούς**

λαούς, για τα ήθη και τα έθιμά τους, την ιστορία τους, τη χώρα και τα μνημεία του πολιτισμού τους.

Δηλαδή δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του ηροδότειου έργου: α) ότι δεν ακολουθεί αυστηρά το βασικό θέμα του, αλλά κάνει *παρεκβάσεις ή παρενθήκες* (οι όροι ανήκουν στον Ηρόδοτο), που μόνο έμμεσα συνδέονται με αυτό και β) ότι το υλικό της *Ίστορίας* δεν είναι μόνο ιστορικό. Οι παρεκβάσεις έχουν περιεχόμενο γεωγραφικό, εθνογραφικό, λαογραφικό (*λόγοι**) είτε είναι ιστορίες, συνήθως δραματικές ή άλλοτε ευτράπελες (*νουβέλες**, *ανέκδοτα**). Πολλές από τις ιστορίες αυτές είναι πραγματικά λογοτεχνικά αριστουργήματα. Κατά συνέπεια το έργο του χαρακτηρίζεται από ποικιλία. Στα χαρακτηριστικά αυτά φαίνεται η επίδραση από

τα ομηρικά έπη, από το ιωνικό πνεύμα και τους Ίωνες λογογράφους, ιδίως από τον Εκαταίο.

ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Το έργο του Ηροδότου, κάπου χίλιες σελίδες ενός σύγχρονου βιβλίου, σώθηκε ολόκληρο, αλλά δεν γνώρισε τη μεγάλη διάδοση που είχαν άλλα έργα. Αντίθετα επικρίθηκε συχνά ήδη από την αρχαιότητα. Ο Πλούταρχος από τη Θήβα έγραψε ολόκληρο βιβλίο για την «κακοήθεια» του Ηροδότου, γιατί στο έργο του αποδοκιμάζει τις πόλεις που έσπευσαν να πάρουν το μέρος των Περσών – και πρώτα πρώτα τη Χαιρώνεια. Αλλά και στη νεότερη εποχή, ιδίως το 19ο αιώνα, ορισμένοι μελετητές υποστήριξαν ότι η πολυμορφία του έργου του δεν επιτρέπει να τον χαρακτηρίσουμε ιστορικό

Ακόμα, καθώς μερικά από τα γραφόμενά του φαίνονταν απίστευτα, θεώρησαν ότι είναι «παραμυθάς» και όχι ιστορικός. Όμως η αρχαιολογική και ιστορική έρευνα απέδειξε ότι ο Ηρόδοτος είχε δίκιο σε πολλές περιπτώσεις που νόμιζαν ότι γράφει «παραμύθια». Βέβαια το έργο του περιέχει και ανακρίβειες και λάθη, αλλά τα περισσότερα είναι δικαιολογημένα, αν σκεφτούμε ότι αναφέρεται σε χώρες μακρινές, για τις οποίες δεν είχε πάντοτε γραπτές πηγές, ούτε και ήξερε τη γλώσσα τους. Δικαιολογημένα ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρων τον ονόμασε «πατέρα της ιστορίας»· ήταν ο πρώτος που κατανόησε την αξία που έχει η ιστορία για τον άνθρωπο και διέσωσε στην ανθρώπινη μνήμη γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας. Μάλιστα σήμερα που η

ιστορία συμπεριλαμβάνει και την καθημερινή ζωή του ανθρώπου το έργο του Ηρόδοτου είναι πολύ πιο «σύγχρονο» απ' ό,τι το έργο άλλων ιστορικών.

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ - ΙΔΕΕΣ - ΑΞΙΕΣ

Βασική αντίληψη στο έργο του Ηροδότου είναι ότι η παραβίαση του μέτρου από τον άνθρωπο (ή η «υπερβολή», κόρος) τον οδηγεί στην ύβρη (αλαζονεία, υπέρβαση του μέτρου) και αυτό προκαλεί την οργή του θεού (νέμεση) και επιφέρει την καταστροφή (άτη), την τιμωρία του υβριστή (τίση). Στην εκδήλωση της ύβρης δεν συναντάμε πάντοτε όλα αυτά τα στάδια, ούτε σταθερά με τη σειρά αυτή, π.χ. η άτη μπορεί να είναι τύφλωση του νου ή καταστροφή του υβριστή, η νέμεση να σημαίνει τη θεϊκή οργή ή την τιμω-

ρία. Το θείο φθονεί την ανθρώπινη ευτυχία, όταν μάλιστα ο ευτυχισμένος άνθρωπος υπερηφανεύεται γι' αυτή. Τα ανθρώπινα πράγματα παρουσιάζουν αστάθεια: κανείς δεν είναι ευτυχισμένος για πάντα, ούτε άνθρωπος ούτε πόλη- λαός. Η πορεία καθενός διαγράφει την καμπύλη που ακολουθεί το τόξο, γράφοντας σχηματικά έναν κύκλο (κυκλική αντίληψη της ιστορίας και της ανθρώπινης μοίρας*). Στο έργο του Ηροδότου αναδεικνύονται αξίες όπως το μέτρο – αξία ελληνική, που στέκεται απέναντι στην ανατολική υπερβολή και αναδεικνύεται ρυθμιστής των πράξεων Ελλήνων και Περσών – και η ελευθερία: ο Ηρόδοτος κρίνει μάλιστα τα πολιτεύματα ανάλογα με το βαθμό που τη διασφαλίζουν: τάσσεται υπέρ της δημοκρατίας, που προασπίζει την

ελευθερία, και στρέφεται κατά της τυραννίας, που την καταργεί.

Ο Ηρόδοτος γνώρισε πολλούς λαούς, έμαθε να σέβεται τον «άλλο», τον ξένο, τη θρησκεία και τα έθιμα του. Ταξιδεύοντας διαπίστωσε την οικουμενικότητα της θρησκείας, γεγονός που ενίσχυσε την πίστη του. Ήταν προσηλωμένος στις παλαιές ηθικές δοξασίες και την παλαιά θρησκευτική πίστη. Στο έργο του πολλές φορές παραθέτει χρησμούς, τους οποίους σέβεται, όνειρα και θαύματα. Γι' αυτό, αν και ακολουθεί τον ιωνικό ορθολογισμό, επιδιώκοντας να κρίνει με τη λογική τα πράγματα και τις αιτίες των γεγονότων, πολλές φορές δέχεται εξηγήσεις που βρίσκονται έξω από το πεδίο της λογικής.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Σταθερή επιδίωξη του Ηροδότου είναι η ανακάλυψη της αλήθειας, για την οποία βασίζεται περισσότερο στην «αυτοψία», στην προσωπική του έρευνα, και μόνο όταν δεν του αρκεί αυτό στηρίζεται στους άλλους, για να πάρει πληροφορίες. Ελέγχει με τη λογική και την εμπειρία τις πληροφορίες και τις πηγές του. Πολλές φορές ακούει απίστευτα πράγματα, τα παραθέτει όμως και τα αφήνει στην κρίση μας – είτε λέγοντας ότι δεν τα πιστεύει, είτε πληροφορώντας μας απλώς ότι «έτσι λένε».

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στην εποχή του Ηροδότου δεν υπήρχε χρονολογικό σύστημα ενιαίο, ούτε στον ελληνικό χώρο

ούτε στις διάφορες χώρες που επισκέφθηκε και για τις οποίες έγραψε. Χρονολογεί βασικά κατά γενιές, υπολογίζοντας τρεις γενιές ανά αιώνα· ακολουθεί τη σειρά διαδοχής των Περσών βασιλέων, αναφέροντας π.χ. ότι βρισκόμαστε στο πρώτο έτος βασιλείας του τάδε βασιλιά· αναφέρεται σε εποχές του έτους, σε Ολυμπιάδες και στον επώνυμο άρχοντα της Αθήνας· δίνει χρονικούς προσδιορισμούς στο διάστημα μιας ημέρας, αν πρόκειται να αφηγηθεί κάτι σημαντικό, όπως είναι για παράδειγμα η μάχη των Θερμοπυλών.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟ- ΛΟΓΙΕΣ Π.Χ.	ΓΕΓΟΝΟΤΑ (από την αρχή της <i>Ίστορίας</i> ως το θάνατο του Ηροδότου)
560-546	Βασιλεία Κροίσου Λυδών
569-528	Ο Άμασης βασιλιάς της Αιγύπτου
550-528	Βασιλεία Κύρου
528-522	Βασιλεία Καμβύση
522-481	Βασιλεία Δαρείου
513	Εκστρατεία Δαρείου κατά των Σκυθών
510	Εξορία Ιππία
508	Μεταρρυθμίσεις Κλεισθένη
499-494	Ιωνική επανάσταση
496	Γέννηση Σοφοκλή
493	Ο Θεμιστοκλής επώνυμος άρχων

492	Α΄ εκστρατεία Περσών – Μαρδόνιος (καταστροφή στον Άθω)
490	Β΄ εκστρατεία Περσών – Δάτης και Αρταφρένης – μάχη Μαραθώνα – Μιλτιάδης
489	Αποτυχημένη εκστρατεία Μιλτιάδη στην Πάρο, καταδίκη – θάνατος Θάνατος Δαρείου – ο Ξέρξης βασιλιάς της Περσίας – γέννηση Πρωταγόρα στα Άβδηρα
485/484	Γέννηση Ηροδότου
480	Συνέδριο Ελλήνων στον Ισθμό Γ΄ Εκστρατεία Περσών – Ξέρξης

480	Μάχη Θερμοπυλών – Λεωνίδας, ναυμαχία Αρτεμισίου Ναυμαχία Σαλαμίνας – Θεμιστοκλής – γέννηση Ευριπίδη
479	Μάχη Πλαταιών – Μάχη Μυκάλης Κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού από τους Αθηναίους ΤΕΛΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
477	Ίδρυση Α΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας (έδρα Δήλος)
474	Εξοστρακισμός Θεμιστοκλή
472	Αισχύλου Πέρσες: βραβείο – χορηγός ο Περικλής
470/469	Γέννηση Σωκράτη
468	Θάνατος Αριστείδη - Πρώτη νίκη Σοφοκλή κατά Αισχύλου (Τριπτόλεμος)

467	Νίκη Κίμωνα κατά των Περσών στον Ευρυμέδοντα ποταμό
462	Δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις Εφιάλτη Ο Περικλής στρατηγός στην Αθήνα (εκλεγόταν επί 29 χρόνια)
460	Γέννηση του Θουκυδίδη
458	Θάνατος του Θεμιστοκλή
456	Θάνατος του Αισχύλου
454	Μεταφορά του ταμείου της Αθηναϊκής Συμμαχίας στην Αθήνα (Αθηναϊκή Ηγεμονία) Δίκη Αναξαγόρα στην Αθήνα για αθεΐα – θάνατος Αλέξανδρου Α΄ Μακεδονίας
450	Εκστρατεία Κίμωνα στην Κύπρο – θάνατος Κίμωνα – νίκη Ελλήνων κατά Περσών

448	Ειρήνη με τους Πέρσες (Καλλίειος ειρήνη) – ανοικοδόμηση των ιερών της Αθήνας
447-432	Ανέγερση Παρθενώνα
446	Τριακονταετείς σπονδές Αθήνας- Σπάρτης
445	Γέννηση Αριστοφάνη – Σοφοκλή <i>Αίας</i>
444	Ίδρυση αποικίας Θουρίων από τον Περικλή – ο Ηρόδοτος στους Θούριους
431	Πελοποννησιακός πόλεμος
430	Λοιμός στην Αθήνα
429	Θάνατος του Περικλή- γέννηση Πλάτωνα (429/428 π.Χ.) Θάνατος Ηροδότου στη δεκαετία 430- 420 π.Χ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ *Ίστορίας*

ΒΙΒΛΙΟ: ΚΛΕΙΩ (Ι)

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

**ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΡΟΙΣΟΥ- ΛΥΔΩΝ
(560-546 π.Χ.)**

Ο Κροίσος πρωταίτιος της σύγκρουσης Ελλήνων / Ευρώπης – Ασίας.

Ο Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας.

Διάλογος Κροίσου-Σόλωνα. Η ιστορία του Άτη και του Αδράστου.

Αναζήτηση συμμάχων από τον Κροίσο – ιστορία Σπάρτης και Αθήνας – πόλεμος του Κροίσου με τους Πέρσες.

Ο Κροίσος στην πυρά από τον Κύρο. Η κατάλυση του κράτους του Κροίσου από τον Κύρο.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΥΡΟΥ (550- 528 π.Χ.) (I 95-214)

Καταγωγή Κύρου – απελευθέρωση των Περσών από τους Μήδους (βασιλεία Μήδων: Κυαξάρης, Αστυάγης: αναδρομική αφήγηση).

Ο Κύρος κυριεύει τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας 545 π.Χ.

Ο Κύρος κυριεύει τη Βαβυλώνα 539/538.

Ο Κύρος εκστρατεύει κατά των Μασσαγετών 528 π.Χ.

Θάνατος του Κύρου.

ΠΑΡΕΚΒΑΣΕΙΣ

I

Οι προκάτοχοι του Κροίσου (αναδρομική αφήγηση) – ιστορία του Αρίωνα – ιστορία Σπάρτης – η νομοθεσία του Λυκούργου – Λυδικός λόγος – οι Μήδοι – οι Πέρσες –

**Ἴωνες Μ. Ασίας – Δωριείς και Αχαιοί
– Ἕλληνες και Κάρες – Καρικός
λόγος – οι Βαβυλώνιοι – χώρες ως
την Κασπία θάλασσα – Μασσαγέτες**

**ΒΙΒΛΙΑ: ΕΥΤΕΡΠΗ (II) – ΘΑΛΕΙΑ
(III) – ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ (IV) –
ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ (V) – ΕΡΑΤΩ (VI)**

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

**ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΑΜΒΥΣΗ (528- 522 π.Χ.)
(II 1 - III 67)**

Ο Καμβύσης υποτάσσει την Αίγυπτο, εκστρατεύει κατά Λιβύων, Καρχηδονίων, Αμμωνίων και Αιθιόπων. Πόλεμος Σπάρτης-Σάμου, τυραννία Πολυκράτη, συμμετοχή Κορινθίων στον πόλεμο κατά της Σάμου. Θάνατος Καμβύση.

**Βασιλεία Μάγου (522- 521 π.Χ.)
(III 61- 79, 139- 147).**

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΑΡΕΙΟΥ (522/1- 485 π.Χ.) (III 84 - VII 3)

Ο Δαρείος καταπνίγει την επανάσταση των Βαβυλωνίων (III).

Κατάληψη της Σάμου από τους Πέρσες (III).

Εκστρατεία Δαρείου κατά των Σκυθών (IV).

Εκστρατεία στη Λιβύη (IV).

Υποτάσσει Θράκες και Μακεδόνες (IV, V).

Ιωνική επανάσταση (V) - άλωση και καταστροφή της Μιλήτου από τους Πέρσες, το τέλος της ιωνικής επανάστασης (VI).

Εκστρατεία Μαρδόνιου κατά της Ελλάδας (492 π.Χ.) ναυάγιο στον Άθω (VI).

Εκστρατεία Δάτη και Αρταφέρνη-Μάχη Μαραθώνα (490 π.Χ.) (VI).

Θάνατος Δαρείου.

ΠΑΡΕΚΒΑΣΕΙΣ

II

Αίγυπτος: φύση της χώρας, ο Νείλος, Θωμάσια, Νόμοι, Ιστορία, Νόμοι των Αιθιόπων

III

**Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη
Περίανδρος (τύραννος Κορίνθου)
Από την ιστορία της Σάμου –
κτίσματα της Σάμου
Οι Ινδοί – οι εσχατιές της
οικουμένης**

IV

**Σκυθικός λόγος – οι Υπερβόρειοι, –
το σχήμα της οικουμένης – Λιβυκός
λόγος**

V

Περιήγηση Θράκης- οι λιμναίοι της Πρασιάδας – Ιστορία της Σπάρτης – Ιστορία της Αθήνας – Η πτώση των Πεισιστρατιδών, πόλεμος Αθηναίων-Αιγινήτων – Αίγινα Ιστορία της Κορίνθου (οι Κυψελίδες) – οι Αλκμεωνίδες

VI

Η «σαγήνευση»
Η ιστορία του Μιλτιάδη – η Αίγινα – Ιστορία της Σπάρτης – η τύχη του Μιλτιάδη

**ΒΙΒΛΙΑ: ΠΟΛΥΜΝΙΑ (VII) –
ΟΥΡΑΝΙΑ (VIII) – ΚΑΛΛΙΟΠΗ (IX)**

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

**ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΞΕΡΞΗ (485- 465 π.Χ.)
(VII 4 - IX 122)**

**Ο Ξέρξης καταπνίγει την επανά-
σταση των Αιγυπτίων – εκστρατεία
Ξέρξη κατά της Ελλάδας: μάχη
Θερμοπυλών (480 π.Χ.) (VII)
(VIII): ναυμαχία Αρτεμισίου 480
π.Χ. – ο Ξέρξης στην Αθήνα –
ναυμαχία Σαλαμίνας 480 π.Χ. –
επιστροφή Ξέρξη – Ο Μαρδόνιος
στην Ελλάδα**

**IX: μάχη Πλαταιών 479 και
Μυκάλης (479 π.Χ.) – κατάληψη του
περσικού φρουρίου της Σηστού
στον Ελλήσποντο (479 π.Χ.) από
τους Έλληνες.**

ΕΠΙΛΟΓΟΣ (IX 122)

ΠΑΡΕΚΒΑΣΕΙΣ

VII

Η ιστορία του Σπερθία και του Βούλη – πόλεμος Ελλήνων και Καρχηδονίων στη Σικελία – ο Δημάρατος και η Σπάρτη

VIII

Θεσσαλείς και Φωκείς
Οι Πελοποννήσιοι
Η βασιλική δυναστεία των Μακεδόνων

IX

Αποφθέγματα Κύρου {Σε διάφορα σημεία του έργου σποραδικές αναφορές στην πεντηκονταετία 479- 431 π.Χ. και στην πρώτη φάση του πελοποννησιακού πολέμου 431- 421 π.Χ.}

Η μούσα
Κλειώ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρώτο βιβλίο της *Ίστορίας* οργανώνεται γύρω από δυο μεγάλους βασιλιάδες: τον Κροίσο, βασιλιά της Λυδίας, και τον Κύρο, βασιλιά της Περσίας. Τον Κροίσο υπέδειξε ο Ηρόδοτος στο προοίμιο της *Ίστορίας* ως υπεύθυνο για την αρχή της σύγκρουσης Ευρώπης-Ασίας, γιατί υποδούλωσε τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας. Αρχίζει λοιπόν την αφήγηση του από αυτό το σημείο και, αμέσως, γυρίζει προς τα πίσω στην ιστορία

των προγόνων του Κροΐσου, για να καταλήξει πάλι στον ίδιο, στα γεγονότα της βασιλείας του, στη χώρα και στο λαό του και στη σύγκρουσή του με τον Κύρο· σύγκρουση που του στοιχίζει το θρόνο και την ελευθερία του. Ο ιστορικός πιάνει τώρα το νήμα της ιστορίας του Κύρου· θα μας αφηγηθεί πώς ανέβηκε στο θρόνο, πώς νίκησε τους Μήδους που είχαν υποδουλώσει τους Πέρσες, πώς έγινε ιδρυτής του περσικού κράτους και πώς συγκρούστηκε με τον Κροΐσο. Θα μας μιλήσει για τα ήθη και τον τρόπο ζωής των Περσών αλλά και όλων των λαών με τους οποίους συγκρούστηκε ο Κύρος, και θα κλείσει την αφήγηση με το θάνατο του Κύρου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1η ΠΡΟΟΙΜΙΟ Ι, 1-5, 6

Θεματικά κέντρα

- *Ο συγγραφέας και το έργο του*
- *Οι αιτίες της σύγκρουσης Ελλήνων – Περσών*

Αυτοπαρουσίαση συγγραφέα, περιεχόμενο και σκοπός του έργου

Ηροδότου του Αλικαρνασσία¹ η έκθεση των ερευνών, ώστε ούτε όσα πραγμάτωσε το ανθρώπινο γένος² να ξεθωριάσουν με τον καιρό, ούτε έργα μεγάλα και αξιοθαύμαστα, άλλα Ελλήνων και άλλα βαρβάρων³ επιτεύγματα, να μείνουν στην αφάνεια - κι όλα τα παραπάνω κι επιπρόσθετα ποια ήταν η αιτία⁴ που πολέμησαν ο ένας τον άλλο.

¹ **Ηροδότου του Αλικαρνασσία:** δηλώνει το όνομα και την πατρίδα του, όπως πριν από αυτόν ο λογογράφος Εκαταίος και αργότερα ο Θουκυδίδης.

² **το ανθρώπινο γένος:** ο Ηρόδοτος θεωρεί την ιστορία έργο όλων των ανθρώπων.

³ **βαρβάρων:** «βάρβαρος» στον Ηρόδοτο σημαίνει αλλόγλωσσος· η λέξη δεν έχει τη μειωτική σημασία που πήρε αργότερα. Ο ιστορικός αναφέρει ισότιμα Έλληνες και «βαρβάρους» και αποδίδει τα «αξιοθαύμαστα έργα» και στους δύο.

⁴ **η αιτία:** με τη φράση αυτή ολοκληρώνει το κυρίως προοίμιο και μεταβαίνει στο δεύτερο μέρος του προοιμίου του, όπου διερευνά τις αιτίες της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων.

Ἡροδότου Ἀλικαρνησέος
ἱστορίας ἀπόδεξις ἦδε, ὡς μήτε
τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων
τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε
ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά,
τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι
ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται,
τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην
ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

Οι μυθικές αιτίες: Αρπαγές γυναικών Η περσική εκδοχή

Ι1. Λοιπόν, απ' τη μεριά των Περ-
σών οι σπουδασμένοι τους⁵ ρίχνουν
στους Φοίνικες⁶ την αιτία της έχ-
θρας· λένε δηλαδή πως ετούτοι, με
το που ήρθαν από τη θάλασσα που
ονομάζεται Ερυθρά⁷ στη δική μας
θάλασσα⁸ κι εγκαταστάθηκαν στους

τόπους όπου και σήμερα ζουν, επιδόθηκαν αμέσως σε ταξίδια σε τόπους μακρινούς και, μεταφέροντας εμπορεύματα της Αιγύπτου και της Ασσυρίας έφταναν και σ' άλλα μέρη, κυρίως όμως στο Άργος⁹. Λοιπόν, το Άργος εκείνη την εποχή είχε τα πρωτεία στο καθετί ανάμεσα στις πόλεις της χώρας που σήμερα¹⁰ ονομάζεται Ελλάδα. Και, πως φτάνοντας τέλος πάντων σ' αυτό το Άργος οι Φοίνικες έβγαζαν και πουλούσαν τα εμπορεύματα τους. Και, πως, την πέμπτη ή την έκτη μέρα αφότου έφτασαν –κι είχαν ξεπουλήσει σχεδόν όλη την πραμάτεια τους– κατηφόρισαν στη θάλασσα κι άλλες πολλές γυναίκες κι ανάμεσά τους κι η θυγατέρα του βασιλιά· κι είχε τ' όνομα με το οποίο την αναφέρουν και οι Έλληνες, το ίδιο:

Ιώ¹¹ του Ινάχου. Πως στάθηκαν ετούτες εκεί, κατά την πρύμη του καραβιού, κι αγόραζαν απ' τα εμπορεύματα ό,τι λαχταρούσε η ψυχή τους πιο πολύ, κι οι Φοίνικες ξεσηκώνοντας ο ένας τον άλλο όρμησαν απάνω τους. Λένε λοιπόν πως οι περισσότερες απ' αυτές τους ξέφυγαν, όμως την Ιώ μαζί με άλλες τις άρπαξαν, τις έμπασαν στο καράβι και παρευθύς έβαλαν πλήρη για την Αίγυπτο.

Ι2. Λοιπόν, έτσι έφτασε η Ιώ στην Αίγυπτο λένε οι Πέρσες, κι όχι όπως λεν οι Έλληνες, και πως αυτό στάθηκε η αρχή των αδικημάτων. Και ιστορούν πως ύστερ' απ' αυτά κάποιοι Έλληνες (γιατί δεν είναι σε θέση να τους αναφέρουν με τ' όνομά τους) πιάνοντας στεριά στην Τύρο της Φοινίκης άρπαξαν τη θυγατέρα

του βασιλιά, την Ευρώπη¹² δεν αποκλείεται αυτοί να ήταν Κρήτες¹³. Και, πως μ' αυτά ήρθαν ίσα κι ίσα¹⁴.
όμως, ύστερ' απ' αυτά, πως οι Έλληνες είναι που έγιναν πρωταίτιοι των δεύτερων αδικημάτων¹⁵. Γιατί, πλέοντας με μακρόστενο καράβι¹⁶, έπιασαν στεριά στην Αία της Κολχίδας, εκεί κατά τον ποταμό Φάση¹⁷, και πως απ' εκεί, αφού πέτυχαν και τους άλλους σκοπούς για τους οποίους είχαν πάει, άρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά, τη Μήδεια. Και πως ο Κόλχος έστειλε κήρυκα στην Ελλάδα και ζητούσε ικανοποίηση για την αρπαγή και να του δώσουν πίσω τη θυγατέρα· αλλά, πως οι άλλοι του αποκρίθηκαν ότι ούτε εκείνοι τους έδωσαν ικανοποίηση για την αρπαγή της Ιώς της Αργίτισσας·

**λοιπόν ούτε αυτοί θα δώσουν
ικανοποίηση σ' εκείνους.**

**Η αρπαγή
της Ευρώπης.
Ψηφιδωτό,
3ος αι. μ.Χ.
Μουσείο Σπάρτης.**

**13. Και λένε πως, ύστερ' απ' αυτά,
στην επόμενη γενιά¹⁸ ο Αλέξαν-
δρος¹⁹, ο γιος του Πριάμου, έχοντας
ακούσει αυτά, θέλησε να πάρει
γυναίκα απ' την Ελλάδα με αρπαγή,
ξέροντας πως σε καμιά περίπτωση
δε θα του ζητήσουν ικανοποίηση²⁰,
αφού ούτε εκείνοι έδωσαν. Κι έτσι
λοιπόν, σαν άρπαξε αυτός την Ελέ-
νη, οι Έλληνες αποφάσισαν αρχικά
να στείλουν απεσταλμένους και να
ζητήσουν πίσω την Ελένη και ν'**

απαιτήσουν ικανοποίηση για την αρπαγή. Και, πως οι άλλοι αντιπαράθεσαν στα επιχειρήματα τους την αρπαγή της Μήδειας· γι' αυτήν εκείνοι ούτε έδωσαν ικανοποίηση ούτε την έδωσαν πίσω, ενώ αυτοί τους τη ζητούσαν, και τώρα θέλουν να τους δοθεί από άλλους ικανοποίηση;

⁵ **ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΜΕΝΟΙ ΤΟΥΣ** (πρωτότυπο «λόγιοι»): οι μορφωμένοι, μέλη της ανώτερης τάξης, που γνώριζαν καλύτερα την προφορική παράδοση. Φαίνεται πως αποτελούσαν πηγή πληροφοριών για τον Ηρόδοτο.

⁶ **Φοίνικες**: σημιτικός λαός, εγκατεστημένος στην περιοχή του σημερινού Λιβάνου, θαλασσοπόροι και έμποροι, ανταγωνιστές των Ελλήνων, ταξίδευαν σ' όλο τον τότε γνωστό κόσμο.

⁷ **Ερυθρά (θάλασσα):** ο Ηρόδοτος ονομάζει έτσι, εκτός από την Ερυθρά θάλασσα, τον Περσικό κόλπο και τον Ινδικό Ωκεανό. Εδώ εννοείται ο Περσικός κόλπος.

⁸ **στη δίκη μας θάλασσα:** η Μεσόγειος, ιδίως η ανατολική, όπου αναπτύχθηκε η ελληνική ναυσιπλοΐα.

⁹ **Άργος:** ο Όμηρος αναγνωρίζει το Άργος ως τη σημαντικότερη πόλη της Πελοποννήσου και συχνά ονομάζει όλους τους Έλληνες Αργείους.

¹⁰ **σήμερα:** δηλαδή, την εποχή της συγγραφής του Ηροδότου (μέσα του 5ου αι. περίπου).

¹¹ **Ιώ:** κόρη του Ινάχου, ιέρεια της Ήρας στο Άργος. Σύμφωνα με τον ελληνικό μύθο, ο Δίας την ερωτεύτηκε και τη μεταμόρφωσε σε αγελάδα, για να τη σώσει από την Ήρα· εκείνη όμως της έστειλε μια

αλογόμυγα (οίστρο) που την κατέδιωξε ως την Αίγυπτο.

¹² **Ευρώπη**: κόρη του βασιλιά της Φοινίκης, έδωσε το όνομά της στην ήπειρο μας, όταν ο Δίας την μετέφερε εκεί μεταμορφωμένος σε ταύρο.

¹³ **Κρήτες**: ο Ηρόδοτος υποθέτει ότι θα ήταν Κρήτες, γιατί ήταν γνωστή η θαλασσοκρατορία τους τη μινωική εποχή και οι ληστρικές επιδρομές τους (και από τον Όμηρο).

¹⁴ **ήρθαν ίσα κι ίσα**: ήρθαν ισόπαλοι, αφού είχαν διαπράξει από μία αρπαγή ο καθένας.

¹⁵ **των δευτέρων αδικημάτων**: νέα αφορμή αντεκδίκησης με την αρπαγή της Μήδειας, κόρης του Αιήτη (ή Κόλχου), βασιλιά της Κολχίδας (βλ. χάρτη 1, σ. 159-162). Πρόκειται για την αργοναυτική εκστρατεία, που έγινε για την

αρπαγή του «χρυσόμαλλου δέρατος» (= δέρματος).

¹⁶ **μακρόστενο καράβι**: πολεμικό πλοίο (σε αντίθεση με το «στρογγυλό» που ήταν φορτηγό). Είναι η Αργώ της αργοναυτικής εκστρατείας.

¹⁷ **Φάση ποταμό**: τον θεωρούσαν όριο μεταξύ Ευρώπης και Ασίας (βλ. χάρτη 1, σ. 159-162).

¹⁸ **επόμενη γενιά**: εννοεί τους ήρωες του τρωικού πολέμου που ήταν παιδιά των Αργοναυτών. Ο Ηρόδοτος προσδιορίζει χρονικά τα γεγονότα με αναφορά στις γενιές των Λυδών και Περσών βασιλέων (εδώ των ηρώων)· η γενιά ισοδυναμεί με 33 περίπου χρόνια. Και σήμερα θεωρούμε ότι τρεις γενιές καλύπτουν έναν αιώνα.

¹⁹ **Αλέξανδρος**: άλλο όνομα του Πάρη, γιου του Πριάμου, γνωστό από την *Ιλιάδα*.

²⁰ **ικανοποίηση** («δίκη» στο πρωτότυπο): με την επανάληψη της λέξης τονίζεται η σημασία της ανταπόδοσης της αδικίας· θυμίζει το «ὄφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ».

Η εκστρατεία των Ελλήνων στην Τροία

Ι4. Λένε λοιπόν πως ως αυτό το σημείο το μόνο που έχαναν κι ο ένας και ο άλλος ήταν αρπαγές, αλλά απ' εδῶ και πέρα η μεγάλη ευθύνη²¹ βαρύνει τους Έλληνες· γιατί εκείνοι ξεκίνησαν πρώτοι τις εκστρατείες εναντίον της Ασίας κι όχι αυτοί στην Ευρώπη. Λοιπόν λένε, θεωρούν ότι οι αρπαγές γυναικών

δείχνουν οπωσδήποτε ανθρώπους άδικους, αλλά το να χαλάσουν τον κόσμο για να τιμωρήσουν, επειδή αρπάχτηκαν, ανόητους, ενώ η απόλυτη αδιαφορία για την αρπαγή τους, γνωστικούς· γιατί, στο κάτω-κάτω, αν δεν το ήθελαν οι ίδιες, δεν θα αρπάζονταν²². Λοιπόν λένε οι Πέρσες πως από τη μεριά τους αυτοί, οι Ασιάτες, δεν έδωσαν καμιά σημασία που αρπάζονταν οι γυναίκες τους, οι Έλληνες όμως, για μια γυναίκα απ' τη Λακωνία ξεσήκωσαν μεγάλο εκστρατευτικό σώμα κι έπειτα πηγαίνοντας στην Ασία αφάνισαν το κράτος του Πριάμου. Πως, από το γεγονός αυτό θεωρούν τον ελληνικό κόσμο μια για πάντα εχθρό τους. Γιατί οι Πέρσες θεωρούν κτήμα τους την Ασία και τους βάρβαρους λαούς που την κατοικούν, ενώ έχουν σχηματίσει τη

γνώμη ότι η Ευρώπη και οι Έλληνες είναι άλλος κόσμος²³.

Η φοινικική εκδοχή

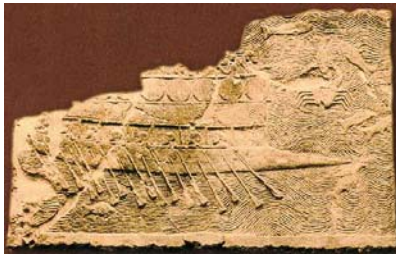
Ι5. Λοιπόν, έτσι λένε οι Πέρσες ότι έγιναν τα πράγματα, και στην άλωση της Τροίας βρίσκουν ότι έχει την αρχή της η έχθρα τους με τους Έλληνες. Όμως τα όσα ιστορούν οι Φοίνικες για την Ιώ δε συμφωνούν και τόσο με αυτά που ιστορούν οι Πέρσες· λένε δηλαδή ότι δεν κατέφυγαν σε αρπαγή για να τη φέρουν στην Αίγυπτο, αλλά ότι στο Άργος έσμιγε με τον караβοκύρη του πλοίου τους· κι όταν διαπίστωσε ότι έμεινε έγκυος, ο φόβος των γονιών της ήταν που την έσμπρωξε²⁴ να ταξιδέψει από μόνη της με το καράβι των Φοινίκων, για να μη βγουν στη φόρα οι πομπές της²⁵.

Πέρσες λοιπόν και Φοίνικες αυτά λένε. Όσο για μένα, δε σκοπεύω να μιλήσω γι' αυτά, αν έτσι έγιναν ή κάπως αλλιώς, τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω ότι πρώτος άρχισε τις αδικοπραγίες εναντίον των Ελλήνων, αυτόν θα καταδείξω²⁶ και κατόπιν θα προχωρήσω στην εξιστόρησή μου, κάνοντας λόγο για μικρές και μεγάλες πόλεις ανθρώπων, χωρίς διαφοροποίηση. Γιατί όσες τον παλιό καιρό ήταν μεγάλες, οι πιο πολλές τους έχουν γίνει μικρές, ενώ αυτές που στην εποχή μου ήταν μεγάλες, στο παρελθόν ήταν μικρές²⁷. Έχοντας λοιπόν μάθει καλά την απόλυτη αστάθεια της ανθρώπινης ευτυχίας, θ' αναφερθώ και στις δυο με τον ίδιο τρόπο.

Ο Κροίσος πρωταίτιος της σύγκρουσης

Ι6. Ο Κροίσος²⁸ ήταν Λυδός στην καταγωγή και γιος του Αλυάττη, βασιλιάς των λαών που κατοικούσαν από τον Άλυ ποταμό και δώθε²⁹, που, κυλώντας τα νερά του από τα νότια, ανάμεσα στους Συρίους και τους Παφλαγόνες³⁰, χύνεται κατά τον άνεμο του βοριά στη θάλασσα που ονομάζεται Εύξεινος Πόντος. Αυτός ο Κροίσος, πρώτος από τους βαρβάρους που μας είναι γνωστοί, άλλους από τους Έλληνες τους έκανε με τη βία φόρου υποτελείς³¹, κι άλλους τους προσεταιρίστηκε ως φίλους. Έκανε λοιπόν με τη βία φόρου υποτελείς τους Ίωνες και τους Αιολείς και τους Δωριείς που ζουν στην Μικρά Ασία και προσεταιρίστηκε ως

φίλους του τους Λακεδαιμονίους³².
Ενώ, πριν ανεβεί στον θρόνο ο
Κροίσος, όλοι οι Έλληνες ήταν
ελεύθεροι. Γιατί η εκστρατεία των
Κιμμερίων³³ που χτύπησε την
Ιωνία, κι ήταν προγενέστερη από
τον Κροίσο, δεν είχε αποτέλεσμα
την καθυπόταξη των πόλεων, αλλά
ήταν ληστρική επιδρομή.

Φοινικικό πλοίο
σε ανάγλυφο
του 8ου π.Χ. αι.

²¹ **η μεγάλη ευθύνη:** η άποψη ανήκει
βέβαια στους Πέρσες.

²² **αν δεν το ήθελαν οι ίδιες, δεν θα
αρπάζονταν:** λέγεται ειρωνικά από
τους Πέρσες.

²³ **άλλος κόσμος**: ο Ηρόδοτος πιστεύει ότι Ασία και Ευρώπη αποτελούν διαφορετικούς κόσμους. Η αντιπαράθεσή τους αποτελεί το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετεί ο ιστορικός τη σύγκρουση Περσών- Ελλήνων (κύριο άξονα του έργου του).

²⁴ **έσπρωξε**: έσπρωξε, ώθησε.

²⁵ **οι πομπές της**: οι ντροπές της, οι πράξεις που συνεπάγονται ντροπή· για το μύθο βλ. και *Οδύσσεια* ο 420 κε.

²⁶ **θα καταδείξω**: περνάει στην έκθεση των αιτίων που προκύπτουν από την ιστορική έρευνα.

²⁷ **μεγάλες... μικρές**: θα μπορούσαμε να παραστήσουμε την πορεία που διαγράφουν οι πόλεις στην ιστορία τους με την πορεία ενός τόξου. Το θέμα αυτό (κυκλική αντίληψη της

ιστορίας*) θα συζητήσουμε στην τρίτη ενότητα. Προσέξτε και στην επόμενη φράση την πίστη του ιστορικού στην αστάθεια των ανθρώπινων πραγμάτων* και της τύχης.

²⁸ **Κροίσος:** βασιλιάς των Λυδών. Από εδώ αρχίζει ο λυδικός λόγος* (: αφήγηση για τη χώρα των Λυδών).

²⁹ **από τον Άλυ ποταμό και δώθε:** δυτικά από τον Άλυ ως το Αιγαίο.

³⁰ **Συρίους, Παφλαγόνες:** οι Σύριοι είναι οι κάτοικοι της βόρειας Καππαδοκίας και όχι της Συρίας, που στον Ηρόδοτο αναφέρονται ως «Σύριοι οί εν Παλαιστίνη». Οι Παφλαγόνες κατοικούσαν στη χώρα που εκτείνεται από τον Εύξεινο Πόντο ως τη Γαλατία και από την Αρμενία ως τη Βιθυνία. Βλ. χάρτη 1, σ. 159-162.

³¹ **φόρου υποτελείς:** η υποτέλεια των ελληνικών πόλεων ήταν από τις πρώτες αιτίες των Μηδικών πολέμων. Ίωνες- Αιολείς- Δωριείς: οι ελληνικές φυλές που ίδρυσαν τις γνωστές, για το λαμπρό πολιτισμό τους, αποικίες στα παράλια της Μ. Ασίας.

³² **Λακεδαιμονίους:** για τη συμμαχία αυτή βλ. ενότητα 2, περίληψη σ. 124-125.

³³ **Κιμμέριοι:** ζούσαν στην περιοχή της νότιας Ρωσίας (χερσόνησο Κριμαίας), από όπου εκδιώχθηκαν από τους Σκύθες (περίπου το 900 π.Χ.) και τράπηκαν στην Ασία. Οι επιδρομές τους στις ελληνικές πόλεις τοποθετούνται περίπου το 650-575 π.Χ. Με το ίδιο όνομα αναφέρεται και μυθικός λαός της δυτικής Ευρώπης (βλ. *Οδύσσεια* λ 15).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1. Στο προοίμιο ο συγγραφέας συστήνεται, παρουσιάζει το περιεχόμενο του έργου του και παίρνει θέση σε σχέση με όσα λένε οι Πέρσες και οι Φοίνικες. Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τα αντίστοιχα χωρία.**
- 2. Να καταγράψετε τα έθνη που αναφέρει ο Ηρόδοτος στο προοίμιο και να σημειώσετε στους χάρτες (σ. 159-162) τα ταξίδια τους, με διαφορετικό για κάθε έθνος χρώμα. Τι μπορούμε να συμπεράνουμε για τις δραστηριότητές τους;**
- 3. Ο Ηρόδοτος στο προοίμιό του χρησιμοποιεί τη λογική για να εξηγήσει τα γεγονότα και την ανθρώπινη συμπεριφορά, και όχι υπερφυσικές, μυθολογικές δυνάμεις, γι' αυτό και μπορεί να**

χαρακτηριστεί «ορθολογιστής». Να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία στηρίζεται αυτή η άποψη.

4. *έβγαζαν και πουλούσαν τα εμπορεύματά τους [...]* μας λέει ο Ηρόδοτος, ενώ στην *Οδύσσεια* (ο 415-416) ακούμε από τον Εύμαιο: *τότε ήρθαν Φοίνικες θαλασσοξακουσμένοι / κλέφτες, παιγνίδια φέρνοντας χιλιάδες στο καράβι.* (α) Να αποδώσετε τις δύο σκηνές γράφοντας ένα σύντομο κείμενο, (β) Να συζητήσετε στην τάξη σας για τις μορφές που έχει σήμερα το εμπόριο και να αναζητήσετε επιβιώσεις παλαιότερων μορφών δίπλα στις σύγχρονες.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συμπληρώστε τα κενά, συνοψίζοντας όσα μάθατε στην ενότητα αυτή:

Στο κυρίως προοίμιο ο συγγραφέας παρουσιάζει και Τα θέματα που θα πραγματευτεί στο έργο του ο Ηρόδοτος είναι:

Ο σκοπός του έργου του, σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι

Σύμφωνα με τους Πέρσες, αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων – Περσών ήταν

Ο Ηρόδοτος θεωρεί ότι αιτία της σύγκρουσης ήταν

Παράλληλα κείμενα: προοίμια

*Ἐκαταῖος Μιλήσιος ὧδε μυθεῖται·
τάδε γράφω, ὥς μοι ἀληθεῖα
δοκέει εἶναι· οἱ γὰρ τῶν Ἑλλήνων
λόγοι πολλοί τε καὶ καταγέλαστοι,
ὡς ἐμοὶ φαίνεται, εἴσιν.*

Μετάφραση: Ο Εκαταίος ο Μιλήσιος λέει τα εξής: εξιστορώ τα γεγονότα αυτά, όπως νομίζω ότι πράγματι συνέβησαν· γιατί οι λόγοι των Ελλήνων είναι, καθώς μου φαίνεται, και πολλοί και γελοίοι.

Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων.

Μετάφραση: Ο Θουκυδίδης ο Αθηναίος έγραψε για τον πόλεμο των Πελοποννησίων και των Αθηναίων, πώς πολέμησαν μεταξύ τους, αρχίζοντας (να γράφει) αμέσως μόλις ξέσπασε ο πόλεμος και πιστεύοντας ότι θα πάρει μεγάλες διαστάσεις και ότι θα είναι πολύ πιο αξιόλογος από όσους είχαν προηγηθεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Αφού διαβάσετε ξανά το κυρίως προοίμιο του Ηροδότου και τα προοίμια του Έκαταίου και του Θουκυδίδη που σας δίνονται, να σημειώσετε ποια είναι τα κοινά στοιχεία και στα τρία προοίμια. Αυτά τα στοιχεία υπάρχουν στο προοίμιο της Οδύσσειας;

ΕΝΟΤΗΤΑ 2η

ΚΡΟΙΣΟΣ ΚΑΙ ΣΟΛΩΝ Ι, 29-33

Εισαγωγικά στην ενότητα

Η συνάντηση Κροίσου- Σόλωνα εντάσσεται στην ενότητα που αφιερώνεται στη χώρα των Λυδών (κεφ. 6- 94) και ονομάζεται «λυδικός λόγος»³⁴. Η αφήγηση αρχίζει από τον Κροίσο (τεχνική *in media res*³⁵) και προχωρεί αναδρομικά (με την τεχνική της αναδρομικής αφήγησης³⁶) στους προδρόμους του: ο αρχηγός του οίκου, ο Γύγης, πήρε το θρόνο δολοφονώντας τον βασιλιά. Το μαντείο των Δελφών τον προειδοποίησε ότι για το φόνο θα πληρώσει ο πέμπτος απόγονος του, δηλαδή ο Κροίσος. Ο ιστορικός επανέρχεται στον Κροίσο μετά την αφήγηση και των γεγονότων

της βασιλείας του πατέρα του
Αλυάττη.

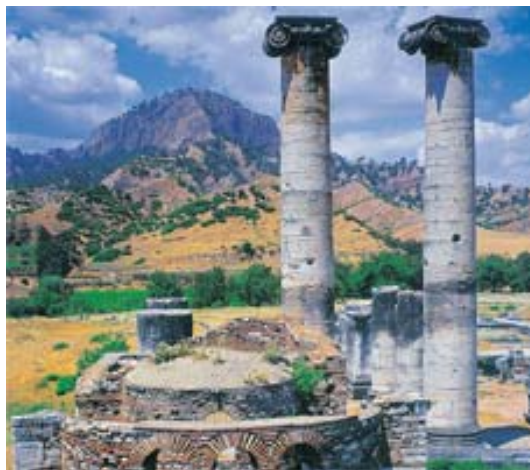
Θεματικά κέντρα

- *Επίσκεψη τον Σόλωνα στις Σάρδεις*
- *Παραδείγματα ευτυχισμένων ανθρώπων*
- *Το ερώτημα του Κροίσου*
- *Το νόημα της ευτυχίας*
- *Οργή τον Κροίσου*

Ο Σόλων στην αυλή του Κροίσου

Ι29. Αφού λοιπόν είχαν υποδουλωθεί³⁷ αυτοί και τους προσάρτησε ο Κροίσος στο βασίλειο των Λυδών, φτάνουν στις Σάρδεις³⁸, πόλη που γνώριζε τη μεγάλη ακμή της εξαιτίας του πλούτου, κι όλοι οι άλλοι σοφοί³⁹

από την Ελλάδα, που τύχαινε να ζουν εκείνη την εποχή – όπως έφερνε ο δρόμος του εκεί τον καθένα τους–, κι ανάμεσα τους ο Σόλων, πολίτης της Αθήνας· αυτός, αφού, ύστερ' από εντολή των Αθηναίων, έκανε τη νομοθεσία τους, αποδήμησε για δέκα χρόνια - έφυγε με καράβι τάχα για να περιηγηθεί τον κόσμο⁴⁰, αλλά βέβαια σκοπός του ήταν να μην αναγκαστεί να καταργήσει κάποιον

Σάρδεις: ερείπια από την άλλοτε πλουσιότατη πρωτεύουσα της Λυδίας. Στο βάθος το όρος Τμώλος.

απ' τους νόμους που έβαλε· γιατί κάτι τέτοιο δεν μπορούσαν να το κάνουν από μόνοι τους οι Αθηναίοι, επειδή είχαν δεθεί με μεγάλους όρκους, για δέκα χρόνια να πολιτεύονται σύμφωνα με τους νόμους που θα τους έβαζε ο Σόλων.

³⁴ **λυδικός λόγος:** με τον όρο «λόγος» (στην «*Ιστορίη*») εννοούμε την εκτεταμένη αφήγηση, με την οποία ο Ηρόδοτος διακόπτει την κύρια ιστορική αφήγηση, για να μας πληροφορήσει για λαούς και τόπους, έθιμα, αντιλήψεις, καθημερινή ζωή, μνημεία ακόμη και για την παλαιότερη ιστορία των εθνών που κατοικούσαν στη συγκεκριμένη χώρα. Ο ιστορικός μας παραθέτει «λόγο» για μια χώρα, όταν οι Πέρσες είναι έτοιμοι

να εισβάλουν σ' αυτήν εφαρμόζοντας την επεκτατική τους πολιτική. Εξαίρεση αποτελεί ο «λυδικός λόγος», με τον οποίο αρχίζει η «*Ιστορίη*». Μπορείτε να καταλάβετε γιατί έκανε ο Ηρόδοτος αυτή την εξαίρεση; Προσέξτε επίσης ότι ο «λυδικός λόγος» αρχίζει με τον Κροίσο· στην επόμενη ενότητα θα δούμε ότι τελειώνει με τον Κροίσο, ο οποίος αποτελεί το κέντρο της ιστορικής αφήγησης. Αυτή η τεχνική ονομάζεται «κύκλος» ή «κυκλική σύνθεση».

³⁵ **in medias res** (= στη μέση των πραγμάτων): αφηγηματική τεχνική σύμφωνα με την οποία ο αφηγητής δεν αρχίζει την ιστορία από την αρχή, αλλά από ένα κρίσιμο σημείο της πλοκής και έπειτα, με αναδρομή στο παρελθόν, παρουσιάζει τα γεγονότα που προηγήθηκαν χρονικά.

³⁶ **αναδρομική αφήγηση:** η τεχνική κατά την οποία διακόπτεται η κανονική χρονική σειρά των γεγονότων, για να εξιστορηθούν συμβάντα του παρελθόντος (παρόμοια με το flash back του κινηματογράφου).

³⁷ **είχαν υποδουλωθεί:** εννοεί (βλ. ενότητα 1) τους λαούς που κατοικούσαν δυτικά από τον ποταμό Άλως ως το Αιγαίο· σ' αυτούς περιλαμβάνονται βέβαια και οι Έλληνες της Μ. Ασίας.

³⁸ **Σάρδεις:** πρωτεύουσα της Λυδίας, πλουσιότατη πόλη, κτισμένη στις όχθες του Πακτωλού, για την άμμο του οποίου οι αρχαίοι έλεγαν ότι περιείχε χρυσό, από όπου προέρχονταν τα πλούτη του Κροίσου. Και σήμερα «Πακτωλός» μεταφορικά σημαίνει κρουνός (βρύση, πηγή) χρημάτων.

³⁹ **όλοι οι άλλοι σοφοί... Σόλων:**
πρόκειται για τους «επτά σοφούς»·
είχαν την ικανότητα να παρουσιάζουν τη συμπύκνωση της σοφίας τους με τρόπο αποφθεγματικό (απόφθεγμα: έγκυρη γνώμη διατυπωμένη με λίγες λέξεις, «ρητό», «γνωμικό»). Είχαν μεγάλο κύρος και προστατεύονταν από τον Απόλλωνα. Κατά μία παράδοση συναντήθηκαν στην αυλή του Κροίσου με εξαίρεση τον Θαλή τον Μιλήσιο. Τον Σόλωνα (640- 560 π.Χ.) και τη νομοθεσία του γνωρίσατε στο μάθημα της Ιστορίας.

⁴⁰ **τάχα για να περιηγηθεί τον κόσμο**
(πρωτότυπο «κατά θεωρίας πρόφασιν»): η φιλομάθεια ήταν συνήθως αιτία των ταξιδιών των σοφών, όπως ίσως και του ίδιου του Ηροδότου.

Το ερώτημα του Κροίσου: Ποιος είναι ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος;

130. Γι' αυτόν το λόγο λοιπόν και για να περιηγηθεί τον κόσμο ο Σόλων αποδήμησε απ' την πόλη του και πήγε στην Αίγυπτο, στην αυλή του Άμαση⁴¹, και, όπως είπαμε, και στις Σάρδεις, στην αυλή του Κροίσου. Και όταν έφτασε, τον φιλοξενούσε στ' ανάκτορα του ο Κροίσος· κατόπι, αφού πέρασαν δυο ή τρεις μέρες, με εντολή του Κροίσου υπηρέτες του γυρνούσαν τον Σόλωνα σ' όλα τα θησαυροφυλάκια του⁴² και του έδειχναν όλους τους θησαυρούς του, που έδειχναν μεγαλοπρέπεια και πλούτο. Κι αφού αυτός τα είδε όλα και τα περιεργάστηκε, ο Κροίσος, όταν

έκρινε ότι η στιγμή ήταν κατάλληλη, του έκανε την εξής ερώτηση: «Ξένε μου Αθηναίε, να, ως κι εμάς έφτασε μεγάλη φήμη για σένα, τόσο για τη σοφία σου όσο και για τις περιηγήσεις σου, που από φιλομάθεια επισκέφτηκες πολλές χώρες, για να τις σπουδάσεις⁴³· τώρα λοιπόν με κυρίεψε πόθος να σε ρωτήσω αν κιόλας είδες κάποιον πρώτον στην ευτυχία απ' όλους». Εκείνος λοιπόν έκανε αυτή την ερώτηση με την ιδέα⁴⁴ ότι είναι ο πρώτος στην ευτυχία⁴⁴ απ' όλους τους ανθρώπους, όμως ο Σόλων, μακριά από κάθε κολακεία⁴⁵, αλλά κοντά στην αλήθεια, λέει: «Ναι, βασιλιά μου, τον Τέλλο τον Αθηναίο». Ο Κροίσος έμεινε άναυδος απ' την απάντηση και ρώτησε χάνοντας την ψυχραιμία του: «Λοιπόν, από πού

βγάζεις το συμπέρασμα ότι ο Τέλλος είναι ο πρώτος στην ευτυχία;», κι ο άλλος είπε: «Ο Τέλλος πρώτα πρώτα, ζώντας σε πόλη που ευημερούσε⁴⁶, είχε παιδιά εξαίρετα στο σώμα και την ψυχή κι είδε και τα ίδια τους ν' αποχτούν παιδιά κι όλα να τους ζουν κι ύστερα, αφού έζησε μια ζωή μέσα σ' όλα τα καλά –με τα μέτρα του τόπου μας⁴⁷ – ήρθε να τη σφραγίσει λαμπρότατος θάνατος· δηλαδή, σε μάχη που έγινε των Αθηναίων με τους γείτονες τους στην Ελευσίνα, αυτός πήρε τα όπλα κι έτρεξε, έτρεψε σε φυγή τον εχθρό κι έπεσε ηρωικά· κι οι Αθηναίοι τον έθαψαν στον τόπο που έπεσε⁴⁸ με δημόσια δαπάνη⁴⁹ και του απένειμαν μεγάλες τιμές».

Τα αρχαιολογικά
ευρήματα
επιβεβαίωσαν τον
ιστορικό. Τα αγάλματα
των Κλέοβη και Βίτωνα
είναι οι δίδυμοι κούροι
του 6ου π.Χ. αι.
Μουσείο Δελφών.

Επαναφορά του ερωτήματος. Νέα απάντηση του Σόλωνα

Ι31. Κι έτσι που με τον Τέλλο τον
ερέθισε ο Σόλων λέγοντας πολλά
για την ευτυχία του, ο Κροίσος τον
ρωτούσε ποιον είδε δεύτερο ύστερ'
απ' αυτόν, έχοντας την ιδέα ότι
σίγουρα πια θα πάρει τη δεύτερη
θέση. Κι ο άλλος είπε: «Τον Κλέοβη
και τον Βίτωνα. Γιατί αυτοί, Αργείοι
στην καταγωγή, ήταν αρκετά ευκα-
τάστατοι και επιπρόσθετα με σώμα

ρωμαλέο, όπως θα φανεί από τα
εξής: και οι δυο κέρδισαν αθλητικές
νίκες το ίδιο σημαντικές κι ακόμα
υπάρχει γι' αυτούς η ακόλουθη
παράδοση τελούσαν γιορτή οι
Αργείοι στη χάρη της Ήρας και το
έθιμο απαιτούσε οπωσδήποτε τη
μητέρα⁵⁰ τους να τη μεταφέρει

⁴¹**Άμασης:** ο Ηρόδοτος τον
χαρακτηρίζει φιλέλληνα. Θα τον
συναντήσουμε στην ενότητα 7.

⁴²**θησαυροφυλάκιά του:** ο Κροίσος
δείχνει πρώτα τους θησαυρούς του
στον Σόλωνα και έπειτα τον ρωτάει.
Γιατί νομίζετε ότι το έκανε αυτό;

⁴³**ξένε μου... να τις σπουδάσεις:** ο
Κροίσος δείχνει στην προσφώνηση
του μεγάλη εκτίμηση ή και
θαυμασμό για τον Σόλωνα.
Προσέξτε τι ακριβώς εκτιμά σ'

αυτόν και ποια σημασία έχει για την ερώτηση που στη συνέχεια του υποβάλλει ο Λυδός βασιλιάς.

⁴⁴ **με την ιδέα ... στην ευτυχία:** και μόνο η ιδέα που έχει ο Κροίσος για τον εαυτό του συνιστά για τους αρχαίους Έλληνες ύβρη, δηλαδή συμπεριφορά που ξεφεύγει από το μέτρο, από τα ανθρώπινα όρια· αλαζονεία. Η ύβρη προκαλεί τη νέμεση (τιμωρία) των θεών.

⁴⁵ **κολακεία...αλήθεια:** στα μοναρχικά ή τυραννικά καθεστώτα η κολακεία ανθεί, είτε γιατί ο υπήκοος φοβάται είτε γιατί αποβλέπει στην εύνοια του άρχοντα.

⁴⁶ **πόλη που ευημερούσε... θάνατος:** για τους αρχαίους Έλληνες η ευημερία του ατόμου δεν είναι δυνατή παρά μόνο σε σχέση με την ευημερία της πόλης· ο «ωραίος», ο

ένδοξος θάνατος ήταν το επιστέ-
γασμα μιας ευτυχισμένης ζωής.

⁴⁷ **με τα μέτρα του τόπου μας:** στην
ασιατική υπερβολή αντιπαραθέτει
το μέτρο, μία από τις σπουδαιότε-
ρες ελληνικές αξίες. Πρβλ. *πάν
μέτρον ἄριστον και μηδὲν ἄγαν*
(=τίποτα υπερβολικό).

⁴⁸ **στον τόπο που έπεσε:** τέτοια τιμή
έγινε π.χ. στους νεκρούς της μάχης
του Μαραθώνα (βλ. ενότητα 11,
τόμος 3ος, σ. 42)· η ταφή γινόταν
κανονικά στον Κεραμεικό, αρχαίο
νεκροταφείο της Αθήνας.

⁴⁹ **με δημόσια δαπάνη:** δηλαδή με
έξοδα της πόλης, ως ανταπόδοση
για τις υπηρεσίες που της πρόσφε-
ρε. Και σήμερα αποδίδεται η ίδια
τιμή σε νεκρούς.

⁵⁰ **τη μητέρα τους:** ονομαζόταν
Κυδίππη και ήταν ιέρεια της Ήρας.

στο ναό⁵¹ ζεμένο αμάξι, αλλά τα βόδια δεν έφτασαν απ' τα χωράφια στην ώρα τους· καθώς ο χρόνος δεν τους άφηνε περιθώρια, οι νεαροί μπήκαν οι ίδιοι τους κάτω απ' τις ζεύγλες κι έσερναν το αμάξι, ενώ το αμάξι κουβαλούσε τη μητέρα τους· κι αφού το μετέφεραν σαράντα πέντε σταδίου⁵² μακριά, έφτασαν στο ναό. Όταν το έκαναν αυτό και τους είδαν όλοι οι πανηγυριώτες, ακολούθησε το τέλος της ζωής τους, το ωραιότερο που μπορεί να γίνει· και με το περιστατικό τους ο θεός έκανε φανερό ότι για τον άνθρωπο είναι καλύτερος ο θάνατος απ' τη ζωή⁵³. Γιατί οι Αργείοι χύθηκαν γύρω απ' τα δυο παλικάρια και τους καλοτύχιζαν για τη σωματική τους δύναμη, κι απ' την άλλη μεριά οι γυναίκες του Άργους

τη μητέρα τους, για τα παιδιά που της έδωσε ο θεός. Κι η μητέρα τους ν' αστράφτει απ' τη χαρά της και για τον άθλο των παιδιών της και για τα καλά λόγια του κόσμου· όρθια μπροστά στο άγαλμα προσευχόταν στη θεά να δώσει στον Κλεόβη και τον Βίωνα, τα παιδιά της, που την τίμησαν τόσο πολύ, ό,τι καλύτερο μπορεί να χαρίσει η τύχη σε άνθρωπο⁵⁴. Όταν τελείωσε την προσευχή της, τα δυο της παλικάρια έκαναν θυσίες κι έφαγαν και ήπιαν, έπεσαν να κοιμηθούν μες στο ναό και δε σηκώθηκαν απ' τον ύπνο τους, αλλά μ' αυτό τον τρόπο έφυγαν απ' τη ζωή. Και οι Αργείοι έκαναν τα αγάλματά⁵⁵ τους και τ' αφιέρωσαν στους Δελφούς, γιατί αναδείχτηκαν άντρες με ασύγκριτη αρετή».

Επαναφορά του ερωτήματος. Νέα απάντηση του Σόλωνα

Ι32. Λοιπόν ο Σόλων παραχώρησε σ' αυτούς τη δεύτερη θέση στην ευτυχία, κι ο Κροίσος έξω φρενών είπε: «Ξένε Αθηναίε, τόσο λοιπόν είναι του πεταμού για σένα η δική μας ευτυχία, ώστε δε μας έχεις άξιους να παραβγούμε ούτε απλούς πολίτες;⁵⁶ ». Κι ο άλλος του είπε: «Κροίσε, εμένα που ξέρω καλά ότι ο θεός είναι όλος φθόνο⁵⁷ και χαίρεται να φέρνει τα πάνω κάτω, με ρωτάς για την ανθρώπινη ζωή. Γιατί στο μεγάλο διάβα της ζωής του⁵⁸ μπορεί κανείς ανεπιθύμητα πολλά να δει και πολλά να πάθει. Γιατί εγώ βάζω όριο της ζωής του ανθρώπου τα εβδομήντα χρόνια- [...] από αυτές τις μέρες, που μας δίνουν τα εβδομήντα χρόνια [...]

καμιά τους δε μας φέρνει κάτι παρόμοιο με την προηγούμενη της. Έτσι λοιπόν, Κροίσε, όλα τα πάντα του ανθρώπου βρίσκονται στα χέρια της σύμπτωσης⁵⁹. Τώρα, βλέπω ότι εσύ έχεις μεγάλα πλούτη και είσαι βασιλιάς πολλών ανθρώπων όμως εκείνο που με ρώτησες είναι πρόωρο να το πω για σένα, πριν μάθω ότι η ζωή σου βρήκε καλό τέλος⁶⁰. Γιατί κι ο πάμπλουτος δεν είναι πιο ευτυχισμένος απ' εκείνον που δεν έχει παρά μόνο το καθημερινό του, αν δεν τον συντροφεύει τύχη που του χαρίζει ευτυχισμένα τα τέλη της ζωής του μέσα σ' όλα τα καλά του. Γιατί πολλοί ζάπλουτοι άνθρωποι είναι δυστυχισμένοι, αντίθετα πολλοί, κι ας έχουν μέτρια κατάσταση, ευτυχισμένοι. Λοιπόν, ο πάμπλουτος,

αλλά δυστυχισμένος, σε δυο μόνο σημεία υπερέχει από τον ευτυχισμένο, ενώ αυτός σε πολλά από τον πλούσιο, αλλά δυστυχισμένο· ο πρώτος έχει μεγαλύτερες δυνατότητες να ικανοποιήσει μια επιθυμία του ή να βαστάξει ένα μεγάλο χτύπημα που θα του έρθει, ο άλλος όμως υπερέχει απ' εκείνον στα εξής: δεν έχει βέβαια τις ίδιες δυνατότητες με εκείνον να τα βγάλει πέρα με τη συμφορά και την επιθυμία, αλλά αυτά τα κρατά μακριά του η ευτυχία του, όμως δεν του βρίσκεις κουσούρι, δεν ξέρει τι θα πει αρρώστια, δεν ξέρει τι θα πει συμφορά, καλότεκνος, ομορφάνθρωπος· τώρα, αν κοντά

⁵¹ **ναό:** ο περίφημος ναός της Ήρας (Ηραίο) στο δρόμο από το Άργος στις Μυκήνες.

⁵² **σαράντα πέντε στάδια:** δηλαδή σε μια απόσταση 8.300 μ. περίπου. Το στάδιο (πληθ. οι στάδιοι & τα στάδια) ήταν μέτρο μήκους που ισοδυναμούσε με 184,87 μ. Ένα στάδιο αντιστοιχούσε με 600 πόδια ή 6 πλέθρα ή 100 οργιές ή 400 πήχεις.

⁵³ **καλύτερος ο θάνατος απ' τη ζωή:** την απαισιόδοξη αυτή αντίληψη τη συναντάμε λίγες ακόμη φορές στον Ηρόδοτο, όπως και στον Όμηρο και τον Ησίοδο. Θυμηθείτε όμως από την Οδύσσεια την κάθοδο του Οδυσσέα στον Άδη και τη συζήτηση του με τον Αχιλλέα.

⁵⁴ **ό,τι καλύτερο ... σε άνθρωπο / δε σηκώθηκαν απ' τον ύπνο τους:** μπορούμε να διακρίνουμε την πίστη ότι ο θάνατος στον ύπνο (άρα ο «ανώδυνος») είναι ο

καλύτερος, ακόμα και στην ακμή της ζωής. Ο θάνατος στον ύπνο φαίνεται πως είναι παλιό ευχετικό μοτίβο (=θέμα που το συναντάμε πολύ συχνά σε ευχές).

⁵⁵ **έκαναν τα αγάλματα τους:** βλ.

εικόνα σ. 85.

⁵⁶ **ούτε απλούς πολίτες;** διαπράττει δεύτερη ύβρη, απαιτώντας να αναγνωρίζεται ανώτερος από τους άλλους ανθρώπους. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, χρησιμοποιεί ο Κροίσος πληθυντικό αριθμό για τον εαυτό του;

⁵⁷ **ο θεός είναι όλος φθόνο:** η πεπποίθηση για το «*φθονερὸν θεῖον*» είναι χαρακτηριστική στον Ηρόδοτο, στον οποίο ο «φθόνος» αποδίδεται μόνο στο θείο και είναι συνώνυμο της «νέμεσης» (=τιμωρίας). Η τιμωρία έχει στόχο

να υποτάξει τον άνθρωπο στον κανόνα του μέτρου και να αποκαταστήσει την ηθική τάξη· «θεός» σημαίνει το θείο γενικά, δεν δηλώνει μονοθεϊστική αντίληψη.

⁵⁸ **στο μεγάλο διάβα της ζωής του:** για τον Σόλωνα ο μέσος όρος ζωής είναι τα 70 χρόνια.

⁵⁹ **στα χέρια της σύμπτωσης:** η σύμπτωση, η τύχη («σύμφορη» στο πρωτότυπο), παρουσιάζεται εδώ να εξουσιάζει τη ζωή του ανθρώπου, που γίνεται έρμαιο στα χέρια της.

⁶⁰ **καλό τέλος:** τα ανθρώπινα πράγματα είναι εξαιρετικά ασταθή και αβέβαια, δεν μπορούμε να ξέρουμε τι μας επιφυλάσσει η τύχη ως την τελευταία στιγμή της ζωής μας

σ' αυτά έχει και καλά στερνά⁶¹,
αυτός είναι εκείνος που ζητάς εσύ,
ο άνθρωπος που αξίζει ν' αποκα-
λείται ευτυχισμένος· όμως, πριν
πεθάνει, ας είμαστε επιφυλακτικοί
κι ας μη τον αποκαλούμε
ευτυχισμένο, αλλά ευνοούμενο της
τύχης. Λοιπόν, όσο κανείς είναι
άνθρωπος, να συγκεντρώνει στον
εαυτό του όλα όσα είπαμε είναι
αδύνατο, να, όπως καμιά χώρα δεν
έχει απόλυτη αυτάρκεια⁶²,
παράγοντας όλα όσα της
χρειάζονται, αλλά έχει το ένα, της
λείπει όμως το άλλο· κι εκείνη που
θα 'χει τα περισσότερα, αυτή είναι η
ανώτερη. Το ίδιο έχουμε και στην
περίπτωση του ανθρώπου· ως
άτομο, κανένας δεν είναι αυτάρκης·
έχει το ένα; του λείπει το άλλο. Κι
όποιος απ' αυτούς στο διάβα της
ζωής του έχει τα περισσότερα και

κατόπι φύγει απ' τη ζωή ευχαριστη-
μένος, αυτός δικαιούται, βασιλιά
μου, να του χαρίσω τον χαρακτη-
ρισμό που ζητάς⁶³. Και πρέπει να
παρατηρούμε στο καθετί το τέλος
του, ποια έκβαση θα έχει· γιατί ο
θεός πολλούς, αφού τους ξεγέλασε
με μια δόση ευτυχίας, τους
γκρέμισε συνθέμελα».

**Οὕτω ὦν, ὧ Κροῖσε, πᾶν ἔστι
ἄνθρωπος συμφορῆ.**

**Πολλοὶ γὰρ ζᾶπλουτοι ἀνθρώπων
ἄνολβοι εἶσι, πολλοὶ δὲ μετρίως
ἔχοντες βίου εὐτυχέες.**

Αποπομπή του Σόλωνα

133. Μιλώντας έτσι κάθε άλλο παρά καλοκάρδισε τον Κροίσο, που τον έδιωξε θεωρώντας τον εντελώς ασήμαντο, αφού σχημάτισε τη γνώμη ότι είναι τρισανόητος⁶⁴, ένας άνθρωπος που, περιφρονώντας τα αγαθά που κατέχουμε, συμβούλευε να βλέπουμε το τέλος του κάθε πράγματος.

⁶¹ **καλά στερνά:** καλό τέλος· πρβλ. τη χριστιανική ευχή: «*χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικὰ*».

⁶² **αυτάρκεια:** μια χώρα δεν μπορεί να είναι αυτάρκης, αντίθετα, για να εξασφαλίσει τα αναγκαία αγαθά, πρέπει να έχει συναλλαγές με άλλες χώρες· το ίδιο και ο άνθρωπος χρειάζεται τους άλλους.

⁶³ **φύγει... που ζητάς:** πρβλ. το ρητό που αποδίδεται στον Σόλωνα «*μηδένα πρό τοῦ τέλους μακάριζε*».

⁶⁴ **τον έδιωξε... τρισανόητος:** ο Κροίσος διαπράττει τρίτη ύβρη, διότι δεν υπολογίζει το λόγο του Σόλωνα που είχε τη δύναμη χρησμού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αφού σημειώσετε τα χαρακτηριστικά καθενός από αυτούς που αναφέρει ο Σόλων ως παραδείγματα ευτυχισμένων ανθρώπων και τα χαρακτηριστικά του Κροίσου, να γράψετε πώς αντιλαμβάνεται ο Αθηναίος σοφός την ευτυχία και πώς ο Κροίσος.

2. Από όσα αναφέρει ο Σόλων για τον Κλέοβη και τον Βίωνα φαίνεται ότι για τους αρχαίους Έλληνες σημασία δεν είχε τόσο η διάρκεια της ζωής όσο το «περιεχόμενο» της, η ποιότητα της και ο τρόπος του θανάτου. Έτσι μπορούμε να αντιληφθούμε την απόφαση του Αχιλλέα να εκδικηθεί τον θάνατο του Πατρόκλου, κι ας πεθάνει, την απόφαση του Σωκράτη να μην δραπετεύσει, και το ρητό «*ὄν ἀγαπᾷ θεός, θνήσκει νέος*». Να συζητήσετε στην τάξη την αντίληψη αυτή σε σχέση με τις απόψεις των δύο συνομιλητών. Να συσχετίσετε την «ευτυχία» με το σύγχρονο όρο «ποιότητα ζωής».

3. α) Αν καθένας από τους δύο συνομιλητές, Σόωνα και Κροίσο, αντιπροσωπεύει έναν κόσμο, την

Ελλάδα/ Ευρώπη και την Ασία αντίστοιχα, ποια είναι η διαφορά των δύο κόσμων, όσον αφορά τις αντιλήψεις για την ανθρώπινη ευδαιμονία; β) Με ποια σημεία του προοιμίου του Ηροδότου (ενότητα πρώτη) έχει σχέση το συμπέρασμα σας;

4. Να συγκρίνετε τις αντιλήψεις του Ομήρου για τον άνθρωπο και τους θεούς, την ευτυχία και τη δυστυχία – όπως διατυπώνονται από τον Αχιλλέα στο χωρίο από την *Ιλιάδα* που σας δίνεται («Παράλληλο κείμενο») – με τις αντιλήψεις του Ηροδότου στην ενότητα που διδαχτήκατε.

Παράλληλο κείμενο

Ιλιάδα, Ω 525 -533

**ὅτι στους άμοιρους θνητούς
οι αθάνατοι δωρήσαν
να ζουν στον πόνο**

και άλυτοι μόνον εκείνοι μένουν.

Ὅτι απ' όσα δίδει ο Ζεύς

**πιθάρια δυο σιμά του
έχει, το ένα των κακών,
των αγαθών το άλλο.**

Και σ' όποιον δώσει ανάμικτα

**ο βροντητής Κρονίδης,
εκείνος πότε' έχει κακές,
πότε αγαθές ημέρες,**

και σ' όποιον τα πικρά,

**τον κάμνει μαύρον κι έρμον
και στ' άγιο πρόσωπο της γης**

**φρικτή τον σέρνει ανάγκη
και ατίμητος από θεούς
και ανθρώπους παραδέρνει.**

Μετάφραση: Ι. Πολυλάς

5. Το κείμενο της ενότητας αυτής ανήκει στις νουβέλες. Αφού μελετήσετε τα δυο σύντομα πληροφοριακά κείμενα που ακολουθούν, να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά του κειμένου που μας επιτρέπουν να το εντάξουμε στο συγκεκριμένο είδος.

Οι κατηγορίες του ηροδότειου κειμένου

Το υλικό του ηροδότειου έργου χαρακτηρίζεται από ποικιλία. Οι ειδικοί μελετητές το έχουν διακρίνει σε καθαρά ιστορική αφήγηση (ευθύγραμμη ή αναδρομική) και σε παρεκβάσεις ή παρενθήκες. Με τον όρο παρεκβάσεις ή παρενθήκες (που χρησιμοποίησε ήδη ο Ηρόδοτος) χαρακτηρίζουμε το ποικίλο υλικό που διακόπτει (σε

μεγάλη συχνά έκταση) την ιστορική του αφήγηση προσφέροντας πληροφορίες γεωγραφικές, εθνολογικές κ.α. (οπότε ονομάζεται «λόγος»*) ή προσφέροντας μέσω μιας ιστορίας, που θα μπορούσε να αποτελεί αυτοτελές λογοτεχνικό κείμενο, το ψυχογράφημα ενός σημαντικού προσώπου, που φωτίζει τα κίνητρα των πράξεων του. Αυτά τα ανεξάρτητα σχεδόν λογοτεχνήματα μπορεί να είναι νουβέλες, ανέκδοτα ή ιστορίες που μοιάζουν με παραμυθία. Τα όρια ανάμεσα στα είδη αυτά δεν είναι πάντοτε σαφή.

Οι εθνολογικές – γεωγραφικές παρεκβάσεις («λόγοι») μας προσφέρουν ποικιλία και ψυχαγωγία, αλλά και μας δίνουν τη δυνατότητα να αντιληφθούμε την αχανή έκταση της περσικής

αυτοκρατορίας και το πλήθος των λαών της, ώστε να γίνει απόλυτα αληθοφανής η τεράστια δύναμη στρατού που οργάνωσε απέναντι στους ολιγάριθμους Έλληνες. Οι παρεκβάσεις ερμηνεύονται από το χαρακτήρα του ιστορικού (περιέργεια για τα μεγάλα και θαυμαστά, φιλομάθεια), τις απαιτήσεις του κοινού για το οποίο έγραφε (και στο οποίο θα διάβαζε το έργο) και από τη συγγραφική παράδοση της εποχής του: τα ομηρικά έπη και τα έργα των Ιώνων «λογογράφων», όπου αφθονούσαν οι «ταξιδιωτικές εντυπώσεις», όπως θα τις ονομάζαμε σήμερα. Παλαιότερα είχε αμφισβητηθεί η αξιοπιστία των περιγραφών του Ηροδότου· σήμερα οι αρχαιολογικές ανασκαφές και οι νεότερες εθνογραφικές έρευνες

δικαιώνουν τα περισσότερα σημεία τους.

Νουβέλα: (γαλλική λέξη: nouvelle < novus = νέος)· λογοτεχνικό είδος, πεζογράφημα λίγο μεγαλύτερο από το διήγημα. Στον Ηρόδοτο ονομάζουμε «νουβέλες» τις διηγήσεις ιστοριών που αφορούν επώνυμα πρόσωπα, πραγματοποιούνται στον ανθρώπινο χώρο μέσα σε πραγματικές συνθήκες, χωρίς τη μεσολάβηση υπερφυσικών δυνάμεων. Έχουν μεγαλύτερη έκταση από τα ανέκδοτα και συνήθως δραματικό χαρακτήρα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συμπληρώστε τα κενά των προτάσεων, ώστε να δίνονται με λίγα λόγια τα βασικά σημεία της ενότητας:

Στην ενότητα αυτή παρακολουθήσαμε τη συζήτηση τον Αθηναίου με τον Λυδό βασιλιά με θέμα

.....
Οι δύο συνομιλητές είχαν διαφορετικές απόψεις: Για τον Αθηναίο η ευτυχία βρίσκεται

Για τον Λυδό βασιλιά η ευτυχία βρίσκεται
Ο Αθηναίος αντιπροσωπεύει τον κόσμο της..... και ο Λυδός τον κόσμο της

Ας παρακολουθήσουμε τη συνέχεια της ιστορίας του Κροίσου:

- **Η νουβέλα του Άδραστου Ι 34-45 (ανάγνωση)**

Ι34. Μετά την αποχώρηση του Σόλωνα έπεσε πάνω στον Κροίσο βαριά η θεία νέμεση – εγώ εικάζω επειδή πίστεψε πως είναι ο πιο ευτυχισμένος απ' όλους τους ανθρώπους. Λοιπόν, μόλις τον πήρε ο ύπνος, του εμφανίστηκε όνειρο που του αποκάλυπτε την αλήθεια για τις συμφορές που περίμεναν το γιο του. Κι είχε ο Κροίσος δυο παιδιά, απ' τα οποία το ένα ήταν σακάτικο, κωφάλαλο δηλαδή, ενώ το άλλο ήταν πρώτος, και με μεγάλη διαφορά, απ' τους συνομηλίκους του στα πάντα· λεγόταν Άτης. Αυτόν λοιπόν τον

Ἄτη μῆνυσε το ὄνειρο στον Κροῖσο
ὅτι θα τον χάσει, χτυπημένον ἀπό
σιδερένια αιχμή. Κι ο Κροῖσος, με
το που ξύπνησε και το καλομελέτη-
σε, πανικόβλητος ἀπό τ' ὄνειρο,
φροντίζει να παντρέψει το γιο του·
κι ενώ ο Ἄτης συνήθως ἔμπαινε
επικεφαλῆς του στρατοῦ των
Λυδῶν, δεν τον ἔστειλε πια ποτέ σε
τέτοια ἀποστολή· τ' ἀκόντια και τα
κοντά δόρατα κι ὅλα τα παρόμοια,
που τα χρησιμοποιοῦν οἱ ἄνθρω-
ποι στον πόλεμο, τα πήρε ἀπ' την
αἶθουσα των ἀντρῶν και τα στοίβα-
ξε στις ἀποθήκες, μήπως κανένα
ἀπ' αὐτά, ἔτσι ὅπως ἦταν κρεμα-
σμένο, πέσει πάνω στο γιο του.

Ἰ35. Κι ενώ καταγινόταν με το γάμο
του γιου του, φτάνει στις Σάρδεις
ἀντρας βαριόμοιρος και με χέρια
μολεμένα· ἦταν Φρύγας την

Το κυνήγι κάπρου, αγαπητό θέμα της ελληνικής μυθολογίας και των αρχαίων λαών γενικότερα, συνδέεται με τα κατορθώματα ηρώων. Στην εικόνα το κυνήγι του Καλυδωνίου κάπρου, αγγειογραφία, 6ος αι «.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Φλωρεντίας.

καταγωγή, κι απ' τη βασιλική γενιά. Λοιπόν αυτός μπήκε στ' ανάκτορα του Κροίσου και παρακαλούσε να βρει τον εξαγνισμό του σύμφωνα με τα έθιμα του τόπου τους, και ο Κροίσος τον εξάγνισε· ο τρόπος του εξαγνισμού των Λυδών είναι παρόμοιος με τον ελληνικό. Κι αφού ο Κροίσος έκανε τα καθιερωμένα, τον ρωτούσε ποιος

ήταν κι από πού, μιλώντας του έτσι: «Άνθρωπε μου, ποιος είσαι κι από ποιο μέρος της Φρυγίας ήρθες ικέτης στο παλάτι μου; Και ποιον άντρα ή γυναίκα σκότωσες;». Κι αυτός του απάντησε: «Βασιλιά μου, είμαι γιος του Γορδία, του γιου του Μίδα, κι ονομάζομαι Άδραστος· και βρίσκομαι εδώ αφού σκότωσα τον αδερφό μου χωρίς να το θέλω, αποδιωγμένος απ' τον πατέρα μου κι ολωσδιόλου απόκληρος». Κι ο Κροίσος του αποκρίθηκε: «Τυχαίνει να είσαι από γενιά φίλων μου και ήρθες σε φίλους, όπου, μένοντας στο σπίτι μας, δε θα σου λείψει τίποτε. Κι όσο πιο ελαφρά θα πάρεις τη συμφορά σου, τόσο το κέρδος σου θα είναι μεγαλύτερο».

Ι36. Λοιπόν αυτός κατέλυσε στο παλάτι του Κροίσου και τον ίδιο

αυτό καιρό παρουσιάζεται στον Όλυμπο της Μυσίας ένας κάπρος, μεγάλο κακό· κι εξορμώντας αυτός απ' αυτό το βουνό ρήμαζε τα σπαρτά των Μυσών, και πολλές φορές οι Μυσοί βγήκαν να τον χτυπήσουν, αλλά δεν του έκαναν κανένα κακό, αντίθετα κακοπάθαιναν απ' αυτόν. Τέλος, πήγαν στον Κροίσο αγγελιοφόροι των Μυσών και του έλεγαν τα εξής: «Βασιλιά, κάπρος, κακό πολύ μεγάλο, κατέβηκε στη χώρα μας, που ρημάζει τα σπαρτά μας. Και τι δεν κάναμε για να τον χαλάσουμε, αλλά δεν τα καταφέρνουμε. Τώρα λοιπόν σε παρακαλούμε να μας στείλεις το γιο σου με διαλεχτά παλικάρια και με σκυλιά, για να τον αποδιώξουμε απ' τα μέρη μας». Εκείνοι λοιπόν αυτά του ζητούσαν, αλλά ο Κροίσος, καθώς δεν ξεχνούσε τα λόγια

του ονείρου, τους απάντησε: «Τον γιο μου ξεχάστε τον τώρα· γιατί αποκλείεται να σας τον στείλω· νιόπαντρος είναι και τώρα δεν αδειάζει για τίποτε άλλο. Θα σας στείλω όμως διαλεχτούς Λυδούς μαζί μ' όλα τα κυνηγόσκυλα και θα προστάξω σ' αυτούς που θα σας έρθουν να δείξουν τον πιο μεγάλο ζήλο, για ν' απαλλάξουν μαζί σας τον τόπο σας απ' το θηρίο».

Ι37. Αυτή ήταν η απάντησή του. Οι Μυσοί έδειξαν ικανοποιημένοι απ' αυτήν, όταν μπαίνει μέσα ο γιος του Κροίσου, που είχε ακούσει το αίτημα των Μυσών. Και, καθώς ο Κροίσος αρνήθηκε να στείλει το γιο του μαζί τους, του λέει ο νεαρός τα εξής: «Πατέρα, ως χτες και προχτές το πιο ωραίο και το πιο ταιριαστό στην αρχοντιά μας ήταν να

πηγαίνουμε συχνά σε πολέμους και σε κυνήγια και να κερδίζουμε δόξα. Τώρα όμως με κρατάς μακριά κι από το ένα κι από το άλλο, χωρίς να διαπιστώσεις κάποια δειλία ή διστακτικότητα απ' τη μεριά μου. Και τώρα με τι πρόσωπο μπορώ να πηγαίνω απ' το σπίτι στην αγορά και να γυρνώ απ' την αγορά στο σπίτι; Ποια εντύπωση θα δώσω στους συμπολίτες μου και ποια στη νιόπαντρη γυναίκα μου; Με τι λογής άντρα θα πιστέψει εκείνη ότι συζεί; Λοιπόν, άφησε με να πάω στο κυνήγι ή φέρε επιχειρήματα να με πείσεις πως για μένα είναι καλύτερο τα πράγματα να γίνονται όπως αποφάσισες».

Ι38. Ο Κροίσος του αποκρίθηκε: «Όχι, γιε μου, ούτε δειλία ούτε κάτι άλλο που δε σε τιμά έπεσε στην

αντίληψή μου για να ενεργήσω έτσι, αλλά μια οπτασία στ' όνειρο που στάθηκε πάνω απ' το κεφάλι μου μου είπε ότι οι μέρες σου θα είναι λιγοστές, γιατί θα σκοτωθείς από σιδερένια αιχμή. Λοιπόν αυτό τ' όνειρο μ' έκανε κι αυτόν το γάμο σου να τον κάνω βιαστικά και να μη σε στέλνω σ' επιχειρήσεις, και μια είναι η έγνοια μου, να βρω τον τρόπο, όσο ζω, να σε κλέβω απ' τα χέρια του θανάτου· γιατί έτσι το 'φερε η τύχη, να σ' έχω μοναχοπαίδι· γιατί τον άλλο, σακάτης καθώς είναι, λέω πως δεν τον έχω».

139. Κι ο νεαρός του δίνει την εξής απάντηση: «Πατέρα, έρχομαι στα λόγια σου, ύστερ' από τ' όνειρο που είδες, να παίρνεις προστατευτικά μέτρα για μένα· όμως σε κάτι πέφτεις έξω (κι είναι τ' όνειρο που

σε σκοτίζει), που νιώθω υποχρέωση να σου το πω. Λες πως το όνειρο σου είπε ότι θα πεθάνω από αιχμή σιδερένια· μα ο κάπρος που τα βρήκε τα χέρια, που τη σιδερένια αιχμή, που σε τρομάζει; Γιατί, αν σου έλεγε ότι είναι να πεθάνω από δόντι ή από κάτι που μοιάζει με δόντι, μ'όλο σου το δίκιο να έκανες αυτά που κάνεις· όμως τώρα το είπε, από αιχμή. Απ' τη στιγμή λοιπόν που δεν έχουμε να κάνουμε πόλεμο με άντρες, άφησέ με να πάω».

140. Του αποκρίνεται ο Κροίσος:
«Γιε μου, βρήκες τρόπο να με νικήσεις με τη γνώμη που διατύπωσες για το όνειρο· λοιπόν παραδέχομαι ότι νικήθηκα από σένα· αλλάζω απόφαση και σ' αφήνω να πας στο κυνήγι».

141. Αυτά είπε ο Κροίσος και στέλνει να φωνάξουν τον Άδραστο τον Φρύγα, και μόλις έφτασε, του λέει τα εξής: «Άδραστε, εγώ εσένα, χτυπημένο από πικρή συμφορά – όχι, δε σου καταλογίζω επαίσχυντη πράξη – σε εξάγνισα και σε δέχτηκα και σε κρατώ στο σπιτικό μου και πληρώνω όλα σου τα έξοδα· τώρα λοιπόν, γιατί το καλό που σου έκανα πρώτος σε υποχρεώνει να μου το ανταποδώσεις – σε παρακαλώ να γίνεις φρουρός του γιου μου που ξεκινά για κυνήγι, μήπως φανούν στο δρόμο σας τίποτε κακούργοι ληστές για να σας κάνουν κακό. Κι επιπρόσθετα κι εσύ πρέπει να βαδίσεις σε μέρη όπου θα δοξαστείς με τα κατορθώματά σου· γιατί αυτό σου το κληροδότησαν οι προγονοί σου και διαθέτεις επίσης σωματική δύναμη».

Ι42. Αποκρίνεται ο Άδραστος:
«Βασιλιά μου, εγώ κάτω από άλλες συνθήκες δε θα βάδιζα σε τέτοιο αγώνα· γιατί ούτε ταιριάζει ένας, που τον χτύπησε τέτοια συμφορά, να συντροφεύει συνομήλικούς του ευτυχισμένους, ούτε και το πολυθέλω, κι έχω πολλούς λόγους να κρατηθώ μακριά· τώρα όμως, επειδή εσύ με βάζεις να το κάνω και πρέπει να σου κάνω την καρδιά (γιατί έχω χρέος να σου ανταποδώσω το καλό), είμαι πρόθυμος να τα εκτελέσω αυτά, κι όσο για τον γιο σου, που με προστάζει να φρουρήσω, βασίσου στο φρουρό του και περίμενε να γυρίσει πίσω γερός».

Ι43. Αυτή την απάντηση έδωσε στον Κροίσο και κατόπι μπήκαν στο δρόμο κι από δίπλα τους

διαλεχτά παλικάρια και σκυλιά. Και φτάνοντας στο βουνό τον Όλυμπο έψαχναν το θηρίο και, όταν το βρήκαν, το έβαλαν στη μέση κι έριχναν κατεπάνω του ακόντια. Και τότε ήταν που ο ξένος, να, αυτός που εξαγνίστηκε από το αίμα που έχυσε και λεγόταν Άδραστος, ρίχνοντας ακόντιο στον κάππρο δεν τον πετυχαίνει, πετυχαίνει όμως το γιο του Κροίσου. Λοιπόν αυτός, καθώς δέχτηκε το χτύπημα της αιχμής, εκπλήρωσε τη ρήση του ονειρίου, κι ένας έτρεχε για ν' αναγγείλει στον Κροίσο αυτό που είχε γίνει. Και φτάνοντας στις Σάρδεις του έφερε τα νέα για τη μάχη και για το θάνατο του γιου του.

144. Και ο Κροίσος, μες στον σπαραγμό του για το θάνατο του γιου του οδυρόταν, κι ο οδυρμός του

γινόταν πιο σπαραχτικός, γιατί το γιο του τον σκότωσε ο άνθρωπος που ο ίδιος τον εξάγνισε. Και μες στον αβάσταχτο πόνο του για τη συμφορά, επικαλούνταν τον Δία, ως θεό της κάθαρσης, καλώντας τον μάρτυρα για όσα είχε πάθει από τον ξένο, κι απευθυνόταν στον ίδιο θεό ως προστάτη της Εστίας και της Φιλίας· της Εστίας, γιατί δέχτηκε στην εστία του σπιτιού του τον ξένο αγνοώντας ότι έτρεφε τον φονιά του γιου του, της Φιλίας, γιατί τον έστειλε να συνοδεύσει το γιο του ως φρουρός κι εκείνος αποδείχτηκε ο πιο θανάσιμος εχθρός.

Ι45. Σε λίγο έφτασαν κι οι Λυδοί κουβαλώντας τον νεκρό και πίσω τους ερχόταν ο φονιάς. Στάθηκε όρθιος μπροστά από το πτώμα και μ' απλωμένα χέρια παράδινε τον

εαυτό του στον Κροίσο, προτρέποντάς τον να τον σφάξει πάνω στο πτώμα, αναφέροντας και την προηγούμενη συμφορά του και ότι, σα να μη του έφτανε εκείνη, είχε αφανίσει τον άνθρωπο που τον εξάγνισε – τι την ήθελε πια τη ζωή; Ακούοντας αυτά ο Κροίσος ένωσε οίκτο για τον Άδραστο, κι ας τον έδερνε τον ίδιο τόσο μεγάλη συμφορά, και του λέει: «Ξένε, πήρα από σένα ακέρια την εκδίκηση, μια και καταδικάζεις τον εαυτό σου σε θάνατο. Όμως δεν είσαι εσύ αίτιος του κακού που με βρήκε – άθελά σου έγινες όργανο της εκτέλεσης του, τίποτε παραπάνω – αλλά κάποιος θεός, που και παλιότερα με προειδοποίησε γι' αυτό που μου μελλόταν να πάθω». Ο Κροίσος λοιπόν έθαψε, όπως του έπρεπε, το γιο του· κι ο Άδραστος, ο γιος του

Γορδία, γιου του Μίδα, αυτός που στάθηκε φονιάς του ίδιου του αδελφού και φονιάς του ανθρώπου που τον εξάγνισε, μόλις απλώθηκε ησυχία γύρω απ' τον τάφο καθώς έφυγε ο κόσμος, συναισθάνθηκε ότι απ' τους ανθρώπους που γνώρισε ήταν ο πιο βαριοσυμφοριασμένος, σφάζει τον εαυτό του πάνω στον τύμβο του νεκρού.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια από τα χαρακτηριστικά της νουβέλας, όπως δίνονται παραπάνω, μπορείτε να εντοπίσετε στην αφήγηση για τον Άδραστο;**
- 2. Ποιες αντιλήψεις διατυπώνονται σε καθεμιά από τις δυο ιστορίες και πώς παρουσιάζεται σ' αυτές ο Κροίσος;**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Ι46 - 85

Δυο χρόνια μετά το θάνατο του γιου του, ο Κροίσος απευθύνεται στο μαντείο των Δελφών, στέλνοντας πλούσια δώρα, για να ρωτήσει πώς να αντιμετωπίσει τη διαρκώς αυξανόμενη δύναμη των Περσών. Οι απαντήσεις, ότι αν εκστρατεύσει θα καταλύσει μεγάλο κράτος και ότι θα πρέπει να συμμαχήσει με τους πιο ισχυρούς από τους Έλληνες, τον οδηγούν στην απόφαση εκστρατείας και στην αναζήτηση συμμάχων. Ο Ηρόδοτος, στο σημείο αυτό, κάνοντας μια μεγάλη παρέκβαση*, μας δίνει μια εικόνα του ελληνικού κόσμου πριν από τους περσικούς πολέμους, και ιδίως, κάνοντας αναδρομή στο παρελθόν, αφηγείται την ιστορία της Αθήνας και της Σπάρτης. Από τις δυο υπερείχε η Σπάρτη, που με

τη νομοθεσία του Λυκούργου έγινε ευνομούμενη πόλη, ενώ η Αθήνα δυναστευόταν από τον Πεισίστρατο και τους γιους του. Ο Κροίσος συμμαχεί με τη Σπάρτη· είναι όμως αργά: ο στρατός του συγκρούεται με τον περσικό στην Καππαδοκία και υποχωρεί. Οι Πέρσες μπαίνουν στις Σάρδεις.

Κρατήρας με παράσταση πολεμιστών (12ος αι. π.Χ.). Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η

ΚΡΟΙΣΟΣ ΚΑΙ ΚΥΡΟΣ Ι 86-91

Θεματικά κέντρα

- *Ο Κροίσος στην πυρά*
- *Αποστολή στους Δελφούς*
- *Η σωτηρία του*
- *Η απάντηση τον Απόλλωνα*
- *Κροίσος και Κύρος*

Η αιχμαλωσία του Κροίσου

Ι86. Λοιπόν οι Πέρσες κυρίεψαν τις Σάρδεις⁶⁵ κι έπιασαν ζωντανό τον Κροίσο που βασίλευσε δεκατέσσερα χρόνια⁶⁶ και πολιορκήθηκε δεκατέσσερις ημέρες και που, σύμφωνα με το χρησμό, κατέλυσε μεγάλο βασίλειο, το δικό του⁶⁷. Τον έπιασαν οι Πέρσες και τον οδήγησαν στον Κύρο. Κι αυτός έβαλε να στοιβάσουν ξύλα για μεγάλη

πυρά⁶⁸, κι ανέβασε επάνω και τον Κροίσο αλυσοδεμένο και δίπλα του δυο εφτάδες⁶⁹ παλικάρια των Λυδών· μπορεί να 'χε στο νου του είτε να κάνει προσφορά τον αθέρα⁷⁰ της λείας του σε κάποιον θεό, είτε να 'θελε να εκπληρώσει κάποιο τάμα του, αλλά δεν αποκλείεται, μαθαίνοντας πως ο Κροίσος ήταν θεοφοβούμενος, να τον ανέβασε στην πυρά για τον εξής λόγο, να 'θελε να μάθει αν κάποιος θεός βάλει το χέρι του να τον σώσει, να μην καεί ζωντανός.

Αυτά λοιπόν έκανε ο Κύρος, ενώ ο Κροίσος, που τον είχαν στήσει πάνω στην πυρά, έκανε τη σκέψη, μ' όλο που τον χτυπούσε μια τέτοια συμφορά, ότι κάποιος θεός ενέπνευσε στον Σόλωνα το ρητό «κανένας, όσο ζει, δεν είναι

ευτυχισμένος». Κι όταν του ήρθε αυτό στο νου, πήρε βαθιά ανάσα κι αναστέναξε –ενώ από ώρα ήταν πολύ ήρεμος– και τον φώναξε τρεις φορές ονομαστικά: «Σόλων!». Κι ο Κύρος, με το που τ’ άκουσε, διέταξε τους διερμηνείς του να ρωτήσουν τον Κροίσο ποιος είναι αυτός που επικαλείται* κι εκείνοι πλησίασαν και τον ρωτούσαν. Κι ο Κροίσος ως κάποια στιγμή κρατούσε το στόμα του κλειστό στις ερωτήσεις τους, υστέρα όμως, καθώς τον πίεζαν, είπε: «Εκείνος που θα του έδινα πολύ μεγάλη αμοιβή⁷¹, για να τον έχουν συνομιλητή όλοι οι βασιλιάδες». Επειδή όμως από τα λόγια του δεν έβγαζαν νόημα, τον ρωτούσαν ξανά τι εννοούσε. Καθώς αυτοί τον καταπαρακαλούσαν και δεν τον άφηναν ήσυχο, έλεγε λοιπόν πως ήρθε κάποιον καιρό ο

**Ο Κροΐσος στην πυρά, αττικός
ερυθρόμορφος αμφορέας,
500-495 π.Χ.**

**Ζωγράφος ο Μύσων.
Το πρωτότυπο βρίσκεται
στο Μουσείο Λούβρου.**

**Σόλων ο Αθηναίος, κι αφού
σεριάνισε όλα τα πλούτη του, τα
περιφρόνησε εντελώς (κι
επανέλαβε ακριβώς τα λόγια του
Σόλωνος), κι όλα του βγήκαν όπως
τα είπε εκείνος – και τα λόγια του
δεν ίσχυαν μόνο για τον Κροΐσο,
αλλά για όλο το ανθρώπινο γένος,
και πρώτιστα για όσους φαντάζο-**

νται ότι κατέχουν την ευτυχία. Αυτά λοιπόν διηγόταν ο Κροίσος, ενώ, από τη φωτιά που είχε ανάψει, καίονταν κιόλας ένα γύρω οι άκρες του σωρού. Κι ο Κύρος, αφού άκουσε από τους διερμηνείς τα όσα είπε ο Κροίσος, μετάνιωσε και συλλογίστηκε⁷² πως κι ο ίδιος του, όντας άνθρωπος, έναν άλλο άνθρωπο,

⁶⁵ **κυρίεψαν τις Σάρδεις:** το 547/546 π.Χ. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο η πτώση, αφού συμπίπτει με τα 14 χρόνια της βασιλείας του Κροίσου, έγινε το 547 π.Χ. Ο Κροίσος ανέβηκε στο θρόνο το 561 π.Χ.

⁶⁶ **δεκατέσσερα χρόνια...:** ο Κροίσος βασίλεψε 15 χρόνια· ο Ηρόδοτος ή δεν υπολόγιζε το 15ο, επειδή δεν είχε τελειώσει, ή ήθελε να συμφωνεί

με τις 14 ημέρες και τα 14 (2Χ7) παλικάρια (βλ. παρακάτω σχόλιο 69).

⁶⁷ **μεγάλο βασίλειο το δικό του:** ο χρησμός προέλεγε πως, αν ο Κροίσος διαβεί τον Άλυ ποταμό, θα καταλύσει μεγάλο βασίλειο· δεν διευκρίνιζε όμως ποιο. Η πραγματικότητα διέλυσε κάθε αμφιβολία για το νόημα του χρησμού. Το ύφος είναι μάλλον ειρωνικό.

⁶⁸ **πυρά:** σύμφωνα με μία, μάλλον παλαιότερη, παράδοση (την οποία ακολουθεί ο ποιητής Βακχυλίδης), ο Κροίσος έβαλε μόνος του τη φωτιά και ο Απόλλων παρενέβη και τον μετέφερε στη χώρα των Υπερβορείων. Προσέξτε την εικόνα της σελίδας αυτής και συζητήστε τις διαφορές της αγγειογραφίας από το κείμενο του Ηροδότου.

⁶⁹ **δυο εφτάδες παλικάρια:** το επτά (και το δύο φορές επτά) είναι ιερός, μαγικός, αριθμός για πολλούς λαούς· π.χ. οι Αθηναίοι έστειλαν 7 νέους και 7 νέες στον Μινώταυρο. Το έθιμο της ανθρωποθυσίας σχετίζεται με πανάρχαιες θρησκευτικές αντιλήψεις για τον εξευμενισμό των θεών.

⁷⁰ **(ο) αθέρας:** (μεταφορικά) το εκλεκτό μέρος ενός συνόλου· (κυριολεκτικά το «άγανο»: η βελονωτή απόφυση των σταχυών του σταριού, του κριθαριού κτλ.).

⁷¹ **μεγάλη αμοιβή:** θυμηθείτε ότι η συζήτηση με τον Σόλωνα άρχισε μετά την επίδειξη του πλούτου· εδώ ο Κροίσος προτιμά τις συμβουλές από τον πλούτο.

⁷² **μετάνιωσε και συλλογίστηκε:** ο Κύρος αντιδρά λογικά στην ιστορία

του Κροίσου (όπως φαίνεται και από τα δύο ρήματα). Αργότερα θα διαπράξει ύβρη.

που γεύτηκε ευτυχία το ίδιο μεγάλη με τη δική του, ζωντανό τον παρέδωσε στη φωτιά, κι επιπρόσθετα κυριευμένος από φόβο μήπως κάποτε το πληρώσει⁷³ και κατανοώντας πως τίποτα από τα ανθρώπινα δε μένει σταθερό, διέταξε να σβήσουν όσο γίνεται πιο γρήγορα τη φωτιά που έκαιε και να κατεβάσουν τον Κροίσο κι αυτούς που έστησαν μαζί του. Κι αυτοί, μ' όλες τις προσπάθειές τους, δεν μπορούσαν πια να δαμάσουν τη φωτιά.

Η αιχμαλωσία του Κροίσου

187. Τότε, λένε οι Λυδοί, ο Κροίσος κατάλαβε ότι ο Κύρος μετάνιωσε,

καθώς έβλεπε ότι όλοι τους βάλθη-
καν να σβήνουν τη φωτιά, αλλά δεν
μπορούσαν πια να τη δαμάσουν, κι
έβαλε φωνή μεγάλη καλώντας τον
Απόλλωνα, αν κάποιο από τα
δώρα που του έκανε του εύφρανε
την καρδιά⁷⁴, να του παρασταθεί
και να τον λυτρώσει απ' το κακό
που τον βρήκε. Λένε λοιπόν πως
αυτός με δάκρυα στα μάτια καλού-
σε τον θεό, κι ενώ ο ουρανός ήταν
αίθριος και δε φυσούσε καθόλου,
να που ξαφνικά σύννεφα σκέπασαν
τον ουρανό κι άνοιξαν οι καταρρά-
κτες του κι έβρεχε ραγδαιότατη
βροχή⁷⁵, κι η φωτιά έσβησε εντε-
λώς. Και, πως απ' αυτό ο Κύρος
κατάλαβε ότι ο Κροίσος ήταν
αγαπημένος των θεών και άντρας
με αρετή και, αφού τον κατέβασε
από την πυρά, του έκανε την εξής
ερώτηση: «Κροίσε, ποιος

άνθρωπος σου γύρισε το μυαλό, να κάνεις εκστρατεία εναντίον της χώρας μου και, αντί φίλος, να γίνεις εχθρός μου;». Κι ο άλλος είπε: «Βασιλιά μου, εγώ έκανα ό,τι έκανα για τη δική σου ευτυχία και τη δική μου δυστυχία– κι αίτιος γι’ αυτά είναι ο θεός των Ελλήνων⁷⁶, που με ξεσήκωσε να εκστρατεύσω. Γιατί κανένας δεν είναι τόσο ανόητος, που, αντί την ειρήνη, να προτιμά τον πόλεμο⁷⁷· γιατί, όσο έχουμε αυτήν, τα παιδιά θάβουν τους πατέρες τους· όσο όμως έχουμε εκείνον, οι πατέρες τα παιδιά τους. Αλλά βέβαια κάποιου θεού θέλημα ήταν αυτά να γίνουν έτσι».

**Οὐδείς γὰρ οὕτω ἀνόητός ἐστι
ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης
αἰρέεται· ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες
τοὺς πατέρας θάπτουσι, ἐν δὲ τῷ
οἱ πατέρες τοὺς παῖδας.**

Τα πλούτη του βασιλιά

188. Αυτός λοιπόν έτσι μίλησε κι ο Κύρος του έλυσε τα δεσμά και τον έβαλε να καθίσει δίπλα του και του έδειχνε την πιο καλή διάθεση, κυριευόμενος κι ο ίδιος κι όλοι όσοι βρίσκονταν γύρω του από θαυμασμό γι' αυτόν. Κι ο άλλος, βυθισμένος στους στοχασμούς του, έμενε σιωπηλός. Αργότερα όμως, όταν συνήλθε και είδε τους Πέρσες να διαρπάζουν την πόλη των Λυδών, είπε: «Βασιλιά μου,

επιτρέπεις⁷⁸, έτσι που ήρθαν τα πράγματα, να σου λέω όσα τυχαίνει να περνούν απ' το μυαλό μου, ή να κρατώ το στόμα μου κλειστό;». Κι ο Κύρος τον ενθάρρυνε να λέει χωρίς φόβο ό,τι θέλει· κι ο άλλος του έκανε αυτή την ερώτηση: «Τι βάλθηκε να κάνει αυτό το μεγάλο πλήθος με τόση ζέση;». Κι εκείνος του απάντησε: «Ληλατεί την πόλη σου και λαφυραγωγεί τα πλούτη σου». Κι ο Κροίσος τού αποκρίθηκε: «Ούτε δική μου πόλη ούτε δικά μου πλούτη λεηλατούν γιατί τίποτε πια απ' αυτά δεν ορίζω· αλλά τα δικά σου πλούτη βάλθηκαν να ρημάξουν».

{Ο Κροίσος συμβουλεύει τον Κύρο να μην αφήσει τους στρατιώτες να πάρουν τους θησαυρούς, γιατί θα διαφθαρούν, αλλά να τους πάρει πίσω με τη δικαιολογία ότι θα τους

προσφέρει στους θεούς. Ο Κύρος, σε αντάλλαγμα, προσφέρεται να κάνει στον Κροίσο όποια χάρη του ζητήσει. Εκείνος ζητά την άδεια να στείλει ανθρώπους του στους Δελφούς.}

⁷³ **μήπως κάποτε το πληρώσει:** ο Κύρος, επειδή φοβάται την τιμωρία, χαρίζει στον Κροίσο τη ζωή· η τιμωρία (τίση), λειτουργεί αποτρεπτικά, γιατί ο Κύρος σκέφτεται πως είναι κι αυτός άνθρωπος και κατανοεί την αστάθεια των ανθρώπινων πραγμάτων – κοινή μοίρα για όλο το ανθρώπινο γένος.

⁷⁴ **δώρα... την καρδιά:** ο θεός ευχαριστείται με τα δώρα και «υποχρεώνεται» να κάνει την αντίχαρη που του ζητεί ο θνητός.

Θυμηθείτε το λόγο της Αθηνάς στην αγορά των θεών (Οδύσσεια α 61-65).

⁷⁵ **ραγδαιότατη βροχή:** εδώ βλέπουμε μία από τις λίγες φορές στον Ηρόδοτο, όπου ο θεός παρεμβαίνει άμεσα για να σώσει τον εκλεκτό του.

⁷⁶ **ο θεός των Ελλήνων:** εννοεί τον Απόλλωνα, ξεχνώντας ότι μόλις τον έσωσε, γιατί δεν έχει καταλάβει ακόμη ότι ο ίδιος δεν ερμήνευσε σωστά το χρησμό.

⁷⁷ **κανείς δεν είναι ...να προτιμά τον πόλεμο:** επιγραμματική και παραστατική έκφραση του παραλογισμού του πολέμου («να θάβουν οι πατέρες τα παιδιά τους»), που αντιστρέφει τη φυσική τάξη του κόσμου («τα παιδιά να θάβουν τους πατέρες τους»).

⁷⁸ **βασιλιά μου, επιτρέπεις...**

κλειστό: η φράση αυτή είναι τυπική για τους «σοφούς συμβούλους» του βασιλιά· φαίνεται λοιπόν ότι ο Κροίσος αναλαμβάνει πλέον αυτό το ρόλο. Θυμηθείτε πώς είχε διώξει τον Σόλωνα και προσέξτε πώς προσφωνεί τον Κύρο. Ποια διαφορά διαπιστώνετε στη συμπεριφορά του;

Το παράπονο του Κροίσου

Ι90. Ο Κύρος γέλασε και είπε: «Κροίσε, κι αυτό θα το έχεις από μένα και ό,τι άλλο κάθε φορά θα χρειαστείς». Κι όταν τ' άκουσε αυτά ο Κροίσος, στέλνει Λυδούς στους Δελφούς με την εντολή ν' αποθέσουν τις αλυσίδες του στο κατώφλι του ναού και να ρωτήσουν, αν δε

νιώθει κάποια ντροπή ο θεός, που ξεσήκωσε με τους χρησμούς του τον Κροίσο να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών, τάχα που θα κατέλυε το βασίλειο του Κύρου, απ' τον οποίο κέρδισε αυτά τα πρώτα λάφυρα, να αυτά! – και να δείχνουν τις αλυσίδες. Αυτά, είπε, να ρωτήσουν κι επίσης, αν οι θεοί των Ελλήνων έκαναν νόμο τους την αχαριστία⁷⁹.

Η εξήγηση της Πυθίας

Ι90. Κι όταν έφτασαν οι Λυδοί κι έλεγαν τα όσα είχαν εντολή να πουν, λένε πως η Πυθία είπε τα εξής: «Το πεπρωμένο είναι αδύνατο να το αποφύγει και θεός⁸⁰. Τώρα, ο Κροίσος πλήρωσε για το έγκλημα του προγόνου του⁸¹, που έζησε τέσσε-

ρις γενιές πριν απ' αυτόν, που, ενώ ήταν δορυφόρος των απογόνων του Ηρακλή⁸², έγινε όργανο του δόλιου σχεδίου μιας γυναίκας, σκότωσε τον κύριό του και πήρε το θρόνο του, στον οποίο δεν είχε κανένα δικαίωμα. Κι ενώ ο Λοξίας⁸³ προσπάθησε με ζήλο η άλωση των Σάρδεων να γίνει όταν βασιλεύσουν οι γιοι του Κροίσου κι όχι όσο βασίλευε ο ίδιος Κροίσος, δεν μπόρεσε να παραπλανήσει τις Μοίρες. Με τις παραχωρήσεις όμως που του έκαναν αυτές, τα κατάφερε και του έκανε ένα χάρισμα· δηλαδή καθυστέρησε την άλωση των Σάρδεων για τρία χρόνια – κι ας το μάθει αυτό ο Κροίσος, ότι κράτησε το θρόνο του τα χρόνια αυτά ξεπερνώντας το πεπρωμένο του. Πρώτο λοιπόν αυτό, και δεύτερο, την ώρα που ήταν να καεί, ήρθε ο θεός και τον βοήθησε.

Τώρα, όσο για το χρησμό που του δόθηκε, δεν έχει δίκιο ο Κροίσος να κατηγορεί τον θεό· γιατί ο Λοξίας τού προείπε ότι, αν εκστρατεύσει εναντίον των Περσών, θα καταλύσει μεγάλο βασίλειο. Έπρεπε όμως αυτός, αν ήταν να βγάλει σωστή κρίση⁸⁴, μετά απ' αυτόν το χρησμό να έστειλε και να ρωτούσε, ποιο απ' τα δυο εννοεί, το δικό του βασίλειο ή του Κύρου. Λοιπόν, απ' τη στιγμή που δεν έπιασε το νόημα του χρησμού κι ούτε έστειλε να ξαναρωτήσει, ας παραδεχτεί ότι το σφάλμα είναι δικό του. Και την τελευταία φορά, που ζήτησε χρησμό κι ο Λοξίας ανέφερε το μουλάρι⁸⁵, ούτε κι αυτό το έπιασε. Γιατί βέβαια αυτό το μουλάρι ήταν ο Κύρος· γιατί γεννήθηκε από γονείς που δεν ανήκαν στο ίδιο έθνος, από μητέρα ανώτερη κι από πατέρα κατώτερο.

Κύρος: λεπτομέρεια από λίθινο ανάγλυφο (από τις Πασαργάδες).

Μόνο τα φτερά είναι στοιχεία της περσικής παράδοσης, ενώ το στέμμα και η ενδυμασία έχουν επίδραση αιγυπτιακή και βαβυλωνιακή αντίστοιχα.

Κατά τον Ηρόδοτο οι Πέρσες υιοθετούσαν εύκολα ξένα έθιμα και τρόπους.

Δηλαδή, η πρώτη ήταν γυναίκα της Μηδίας και θυγατέρα του Αστυάγη, του βασιλιά των Μήδων, ενώ ο άλλος ήταν Πέρσης και υπήκοος

τους και, όντας κατώτερος σ' όλα τα πάντα, παντρεύτηκε και ζούσε με την αφέντρα του». Λοιπόν, αυτή την απάντηση έδωσε η Πυθία στους Λυδούς κι αυτοί τη μετέφεραν στις Σάρδεις και την ανέφεραν στον Κροίσο· κι αυτός ακούοντας αυτά παραδέχτηκε πως το σφάλμα ήταν δικό του κι όχι του θεού⁸⁶. Σ' ό,τι λοιπόν αφορά στη βασιλεία του Κροίσου και την πρώτη υποδούλωση της Ιωνίας⁸⁷ έτσι έγιναν τα πράγματα.

⁷⁹ **αχαριστία**: στην πραγματικότητα ο Κροίσος δείχνει αχαριστία, αφού ο Απόλλων τον είχε σώσει από την πυρά.

⁸⁰ **Το πεπρωμένο... και θεός**: το πεπρωμένο τοποθετείται πάνω

από τους θεούς, με την έννοια ότι δεν μπορούν να αλλάξουν τη μοίρα για χάρη των ευνοουμένων τους ανθρώπων. Ο Απόλλων κατόρθωσε να αναβάλει την πτώση του Κροίσου, όχι να την αποτρέψει.

⁸¹ **του προγόνου του:** εννοεί τον Γύγη που δολοφόνησε τον βασιλιά Κανδαύλη.

⁸² **δορυφόρος... του Ηρακλή:** ο Κανδαύλης καταγόταν από τον Ηρακλή, ο οποίος παρουσιάζεται στο έργο του Ηροδότου ως γενάρχης πολλών βασιλικών οίκων σ' όλο τον κόσμο· δορυφόρος (:αυτός που φέρει δόρυ), ο σωματοφύλακας.

⁸³ **Λοξίας:** από το «λοξός», γιατί οι απαντήσεις του Απόλλωνα δεν ήταν σαφείς αλλά διαφορούμενες.

⁸⁴ **αν ήταν να βγάλει σωστή κρίση - δεν έπιασε το νόημα:** η Πυθία χρησιμοποιεί λογικές έννοιες για να ερμηνεύσει το χρησμό, δηλαδή κάτι που είναι έξω από τη λογική και τους κανόνες της.

⁸⁵ **μουλάρι:** ο Κροίσος είχε ρωτήσει πόσο θα παραμείνει στο θρόνο και ο Απόλλων του απάντησε να φοβηθεί, όταν στον περσικό θρόνο ανέβει ένα μουλάρι· ο Κροίσος όμως δεν κατάλαβε το νόημα του χρησμού.

⁸⁶ **το σφάλμα ήταν δικό του κι όχι του θεού:** η μεταστροφή του Κροίσου έχει τώρα ολοκληρωθεί. Γίνεται πια φορέας των ελληνικών αντιλήψεων, που αναγνωρίζουν – παρά την κυριαρχία της μοίρας – την ευθύνη του ανθρώπου.

87 **την πρώτη υποδούλωση της Ιωνίας:** ο ιστορικός δηλώνει ότι ολοκλήρωσε τα σχετικά με τον Κροίσο και την υποταγή της Ιωνίας. Ο «λυδικός λόγος» κλείνει όπως άρχισε: με τον Κροίσο και την υποδούλωση των ιωνικών πόλεων. Θυμηθείτε πώς ονομάζεται η τεχνική αυτή.

Ὁ δὲ ἀκούσας συνέγνω ἑωυτοῦ
εἶναι τὴν ἁμαρτᾶδα καὶ οὐ τοῦ
θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στη 2η ενότητα είδαμε τον Κροίσο να διώχνει οργισμένος το Σόλωνα. Πότε άλλαξαν τα συναισθήματά του απέναντι στον Αθηναίο σοφό και κάτω από ποιες συνθήκες;

2. Ποια σημασία έχει ο οικονομικός παράγοντας (τα πλούτη) στην ιστορία του Ηροδότου; Να εντοπίσετε συγκεκριμένα σημεία στην ενότητα και να τα εξηγήσετε.

3. Πώς δικαιολόγησε το μαντείο τους χρησμούς και σε ποιο συμπέρασμα κατέληξε ο Κροίσος;

4. Ο Ηρόδοτος στο κείμενο της ενότητας αυτής χρησιμοποιεί ευθύ και πλάγιο λόγο. Να εντοπίσετε τα σημεία και να συζητήσετε τι πετυχαίνει με την τεχνική αυτή.

5. Ο Κροίσος ενώ βρίσκεται στην πυρά απευθύνεται στον Απόλλωνα ζητώντας τη βοήθεια του. Στην προσευχή αυτή ο Ηρόδοτος ακολουθεί ένα παραδοσιακό μοτίβο που το βρίσκουμε και στα ομηρικά έπη. Να συγκρίνετε την προσευχή από την Ιλιάδα που σας δίνεται

παρακάτω με την προσευχή του Κροΐσου (στη μορφή και το περιεχόμενο) και να αποδώσετε με δικά σας λόγια το μοτίβο αυτό.

Παράλληλο κείμενο

Ιλιάδα, Α 35 - 40

(Ο Χρύσης, ιερέας του Απόλλωνα,
προς το θεό)

«Επάκουσέ μου, ασημοδόξαρε,
που κυβερνάς τη Χρύσα
[...] αν σου στέγασα

ναό χαριτωμένο
κάποτε ως τώρα εγώ, για αν

σου 'καψα παχιά μεριά ποτέ μου,
γιδίσια για ταυρίσια, επάκουσε,

και δώσε να πλερώσουν
οι Δαναοί με τις σαγίτες σου

τα δάκρυα που 'χω χύσει!»

Μετάφραση: Ι. Πολυλάς

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Να συμπληρώσετε τα κενά με τις λέξεις που σας δίνονται (αφού τις βάλετε στο σωστό τύπο, συμπληρώνοντας και τα άρθρα). Κάποιες λέξεις θα τις χρησιμοποιήσετε πάνω από μία φορά, ενώ μία περισσεύει:

*Παρακολουθήσαμε στην ενότητα αυτή τον να χάνει
..... και να οδηγείται
αιχμάλωτος του
Τότε, θα κατανοήσει τα λόγια και θα φωνάξει
..... Ο Κύριος, μόλις μαθαίνει τι είχε συμβεί, αποφασίζει να χαρίσει στον Θα χρειαστεί όμως η παρέμβαση για να σβήσει και να σωθεί Αργότερα ο θα στείλει ανθρώπους στο μαντείο*

ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΑΣ ΠΩΣ Ο ΘΕΟΣ
..... ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΗ
..... Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ
..... ΘΑ ΤΟΝ ΚΑΝΕΙ ΝΑ ΣΥΝΕΙΔΗ-
ΤΟΠΟΙΗΣΕΙ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΙΚΗ
ΤΟΥ.

**(Απόλλων, Δελφοί, εξουσία,
ευθύνη, ζωή, θρόνος, Κροίσος,
Κύρος, όνομα, πλούτη, Πυθία, πυρά,
Σόλων, συμφορά, υπεύθυνος)**

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

**1. «Κυκλική αντίληψη της ανθρώπι-
νης μοίρας και της ιστορίας»:** Να
συζητήσετε το θέμα, αφού διαβάσε-
τε και το κείμενο που ακολουθεί.
Σήμερα διατηρείται αυτή η αντίλη-
ψη; Θυμηθείτε παροιμιακές

εκφράσεις όπως «του κύκλου τα γυρίσματα» ή «έχει ο καιρός γυρίσματα» και σε ποιες περιπτώσεις λέγονται.

Το τέλος της ιστορίας του Κροίσου και το τέλος του Κύρου (I 204- 214)

Ο Κροίσος αργότερα συνοδεύει τον Κύρο ως σύμβουλός του στην εκστρατεία κατά των Μασσαγετών (ασιατικού λαού που ζούσε πέρα από τον Αράξη ποταμό) και του λέει: «Βασιλιά μου, [...] τα παθήματά μου, μ' όλη την πίκρα που με πότισαν, μου έγιναν μαθήματα. Λοιπόν, αν έχεις την ιδέα ότι είσαι αθάνατος κι εξουσιάζεις σε αθανάτους, δε θα κέρδιζες τίποτε με το να σου αναπτύξω τη γνώμη μου»

αν όμως το έβαλες καλά στο νου σου ότι και συ είσαι άνθρωπος και σ' ανθρώπους εξουσιάζεις, πρώτα πρώτα ετούτο να καταλάβεις, ότι του ανθρώπου η ζωή ακολουθεί του κύκλου τα γυρίσματα, που δεν αφήνουν να συνοδεύει η καλή τύχη πάντοτε τους ίδιους». (I 207)

Όμως η συμβουλή του προς τον Μεγάλο Βασιλιά να προχωρήσει στη χώρα των Μασσαγετών, διαβαίνοντας τον Αράξη ποταμό, στάθηκε μοιραία. Ο Κύρος σκοτώνεται και τα ίχνη του Κροίσου ξεθωριάζουν και χάνονται κάπου στην *Ίστορίη*.

2. Να καταγράψετε τις αντιλήψεις του Ηροδότου για το ρόλο του θείου και της μοίρας στη ζωή του ανθρώπου (από τις ενότητες που

διδασχτήκατε) και να τις συγκρίνετε με τις αντίστοιχες αντιλήψεις στην Οδύσσεια (στους στίχους που σας δίνονται παρακάτω), εντοπίζοντας κοινά στοιχεία και διαφορές. Για παράδειγμα: τι ζητάει ο άνθρωπος από το θεό, τι περιμένει ο θεός από τον άνθρωπο, πώς «επικοινωνούν» μεταξύ τους κτλ. Υπάρχουν κοινά στοιχεία με τη χριστιανική θρησκεία ή και με άλλες θρησκείες που τυχόν γνωρίζετε;

Παράλληλο κείμενο

Οδύσσεια (α 36- 39, 69 -71, 75- 78)

(Δίας) Αλίμονο, είναι αλήθεια ν'

απορείς που θέλουν οι θνητοί να
ρίχνουν (36)

στους θεούς τα βάρη τους· έρχεται

λένε το κακό από μας -

κι όμως οι ίδιοι, κι από φταίξιμο
δικό τους, πάσχουν και
βασανίζονται
και πάνω απ' το γραφτό τους. [...]

(Αθηνά) Δία Ολύμπιε, ως πότε
αλύγιστη θα παραμένει η βουλή
σου; Ο Οδυσσεύς (69)

δεν ήταν που θυσίες σου χάριζε
στην ευρύχωρη Τροία,
πλάι στ' αργίτικα καράβια; [...]

(Δίας) Πώς θα μπορούσα εγώ να
λησμονήσω τον θεϊκό Οδυσσέα;
(75)

που ξεχωρίζει η γνώση του
απ' τους υπόλοιπους θνητούς,
και στις θυσίες όλους τους άλλους
τους ξεπέρασε, όσες προσφέρονται
στους αθανάτους που κατέχουν
τον πλατύ ουρανό;

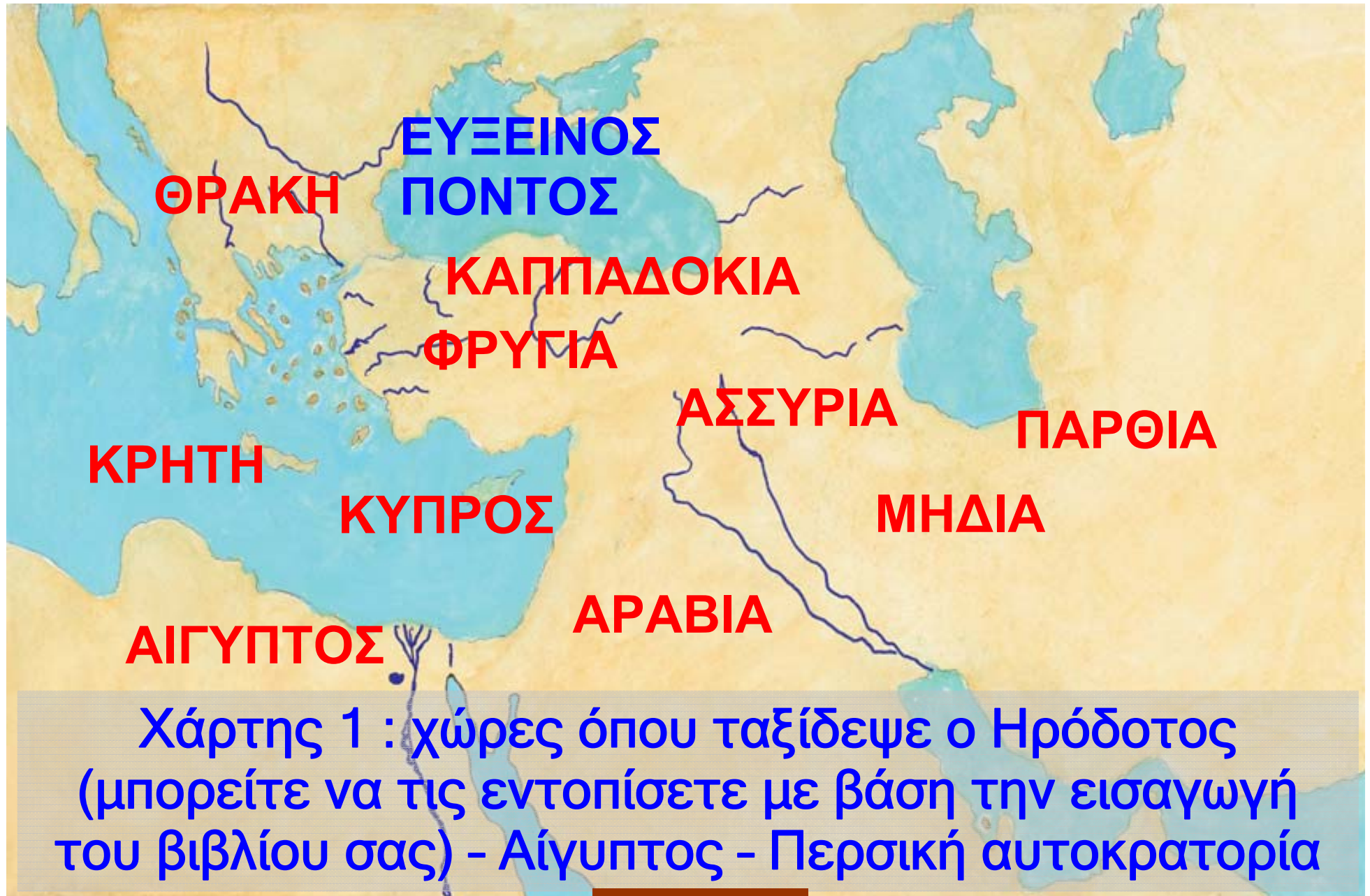
Μετάφραση: Δ. Ν. Μαρωνίτης

3. α) Ο Ηρόδοτος οργανώνει το υλικό της ιστορίας του «προσωποκεντρικά». Μπορείτε να εξηγήσετε τον όρο με παραδείγματα από το βιβλίο; β) Πώς οργανώνεται η ύλη στο βιβλίο της ιστορίας σας ή σε άλλα βιβλία ιστορίας που γνωρίζετε; γ) Με βάση τα παραπάνω να συζητήσετε στην τάξη τη σχέση της οργάνωσης του υλικού με τις αντιλήψεις του ιστορικού για την ιστορία.

4. Ο Ηρόδοτος στο κεφ. 87 μας στέλνει ένα αντιπολεμικό μήνυμα. Πόσο επίκαιρο είναι σήμερα; Έχετε συναντήσει αντιπολεμικά μηνύματα στη λογοτεχνία ή την τέχνη; Συγκεντρώστε τα και οργανώστε μία έκθεση (ζωγραφικής, βιβλίου ή αφίσας που θα κατασκευάσετε εσείς με τέτοια μηνύματα) με θέμα την καταδίκη του πολέμου.

5. Ο Ηρόδοτος δίνει μεγάλη σημασία στα ποτάμια: ο Κροίσος καταστράφηκε αφού πέρασε ένα ποτάμι, το ίδιο και ο Κύρος. Στην αρχαία Ρώμη η διάβαση του ποταμού Ρουβίκωνα από τον Καίσαρα άλλαξε τη μορφή του ρωμαϊκού κράτους. Το ποτάμι έχει επίσης συμβολικό χαρακτήρα (π.χ. συμβολίζει το πέρασμα στον «άλλο κόσμο»). Συγκεντρώστε και άλλες τέτοιες περιπτώσεις από τα μαθήματά σας ή από άλλη πηγή και συζητήστε το θέμα.

Ένας τρόπος εργασίας είναι να χωριστείτε σε ομάδες και να αναλάβετε ένα επιμέρους θέμα για έρευνα-μελέτη. Όταν ολοκληρώσετε την έρευνά σας, θα συνθέσετε όλοι μαζί το τελικό κείμενο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Προλογικό σημείωμα7

Εισαγωγή

Βίος και έργο του Ηροδότου11

Χρονολογικός πίνακας35

Διάγραμμα *Ίστορίας*40

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ενότητα 1: Προοίμιο50

Ενότητα 2: Κροίσος και Σόλων
- Η νουβέλα του Αδράστου75

Ενότητα 3: Κροίσος και Κύρος ...126

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.